

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปี 2549

โครงการวิจัยที่ 3085-3606

เรื่อง รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูง
ในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง

**Appropriative Environmental Management Model on Highland
community in Royal Project Foundation**

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายรังสรรค์ เครือคำ

Mr.Rangsan Kruekham

ได้รับทุนวิจัยสนับสนุนจากมูลนิธิโครงการหลวง

ธันวาคม 2549

คณะผู้ทำงานวิจัย

คณะที่ปรึกษา

1 รศ. ฉลองชัย แบบประเสริฐ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2 นายกังสดาร เทพหัสดิน ณ อยุธยา	มูลนิธิโครงการหลวง

หัวหน้าโครงการ

นายรังสรรค์ เครือคำ	มูลนิธิโครงการหลวง

ผู้ร่วมโครงการ

1. นายภราดร สีสอนธรรม	มูลนิธิโครงการหลวง
2. นายวิรัตน์ กั้นแก้ว	มูลนิธิโครงการหลวง
3. นายวิรัตน์ ปราบทุกข์	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
4. นายสายัณห์ กลางถิ่น	กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

มูลนิธิโครงการหลวง

กิตติกรรมประกาศ

ในนามของคณะผู้ทำงานวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง ข้าพเจ้าขอขอบคุณมูลนิธิโครงการหลวง ที่ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนวิจัยปีงบประมาณ พ. ศ. 2549 ขอขอบคุณ รศ. ฉลองชัย แบบประเสริฐ และผู้ตรวจฯ กังสดาร เทพหัสดิน ณ อยุธยา ที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการวิจัย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารชุมชน และประชาชนในหมู่บ้านหนองหอย ที่ให้ความร่วมมือในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณคณะผู้ร่วมงานวิจัยทุกท่านที่ได้ร่วมกันทำงานวิจัยจนผลงานวิจัยประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ทุกประการ

รังสรรค์ เครือคำ

ธันวาคม 2549

โครงการหลวง

รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง
**Appropiative Environmental Management Model on Highland community
 in Royal Project Foundation**

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพการ
 จัดการบนพื้นที่สูง ในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง 2) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการ
 สิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง 3) เพื่อวิเคราะห์และเสนอรูปแบบที่
 เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคตในเขตพื้นที่
 มูลนิธิโครงการหลวง

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใน
 การศึกษามี 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารชุมชน
 เจ้าหน้าที่โครงการหลวง 2) ผู้ที่ให้ข้อมูลซึ่งได้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มในการจัดประชุมเวที
 ชาวบ้าน จำนวน 25 คน 3) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอบๆ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนอง
 หอย จำนวน 100 คน โดยวิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
 การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์และการ
 สนทนากลุ่มด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนา
 ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้
 ดังนี้

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ศูนย์พัฒนา
 โครงการหลวงหนองหอย มีการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่เกษตรกรจากเจ้าหน้าที่มูลนิธิ
 โครงการหลวง โดยการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอย พื้นที่ส่วน
 ใหญ่มีลักษณะลาดชัน ป่าไม้ถูกทำลายเพื่อใช้พื้นที่สำหรับปลูกพืชล้มลุก เกษตรกรทำการปลูกพืช
 ลักษณะแบบขั้นบันไดและมีคูรับน้ำขอบเขา ในส่วนของพื้นที่ป่าลดลง เนื่องจากการทำไร่เลื่อน
 ลอยของชาวเขาก่อนมีการส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจจากภาครัฐ มูลนิธิโครงการหลวงและเอกชน
 พื้นที่ป่าไม้ที่ยังคงเหลืออยู่และมีการปลูกเพิ่มเพื่อใช้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ในระบบโครงการป่า
 ชาวบ้าน

ด้านรูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นที่สูง
 ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยที่มีการดำเนินงานในปัจจุบันเป็นการทำงานร่วมกัน

ของหน่วยงานหลายหน่วยงานร่วมกับชุมชน มีการส่งเสริมการปลูกพืชโดยมูลนิธิโครงการหลวง การส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยโดยสาธารณสุขชุมชน ส่งเสริมการปลูกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีการปลูกหญ้าแฝกช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อลดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน โดยมูลนิธิโครงการหลวงและกรมพัฒนาที่ดิน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดชัน นอกจากนี้ชุมชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ได้มีการจัดกิจกรรมร่วมกันปลูกป่าอนุรักษ์ของชุมชน ทุก ๆ ปี โดยกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้าน กลุ่มหนุ่มสาวและนักเรียนนักศึกษา ซึ่งชนิดต้นไม้ที่ปลูกคือไม้ผลเมืองหนาวเพื่อเป็นรายได้และต้นไม้ในโครงการป่าชาวบ้านของมูลนิธิโครงการหลวงเพื่อเป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชน

ด้านรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและจัดการด้านสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคตนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่านอกจากหน่วยงานที่ส่งเสริมด้านการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเป็นอาชีพให้กับชุมชนแล้ว ที่สำคัญชุมชนต้องการให้มีฝ่ายพัฒนาจิตสำนึกด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยอาจเลือกกันเองโดยชุมชนหรือเจ้าหน้าที่จากภายนอก เพื่อให้ความรู้ ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะชุมชนส่วนใหญ่จะเน้นการผลิตพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงโดยขาดจิตสำนึกในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เกษตรกรบางรายมีการใช้สารเคมีในการผลิตเพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูง ดังนั้น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการดำเนินงานของชุมชนหรือ หมู่บ้านจะต้องมีความเข้มแข็งและทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันทุก ๆ ด้าน โดยคำนึงถึงการจัดการด้านขีดความสามารถการรองรับของพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม และควรมีการจัดการขยะของเสียที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันบนพื้นที่สูง โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงมากนัก การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพที่เป็นอยู่ยังไม่ใช่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงและไม่ได้มีการประเมินผลในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สูงอย่างจริงจัง สภาพความเป็นอยู่แบบสังคมเมืองเข้ามามีบทบาทสำคัญทำให้ชาวบ้านต้องแสวงหารายได้เพื่อยังชีพและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นเหตุให้ไม่สนใจในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยถือว่าเป็นเรื่องไกลตัว และยังส่งผลให้สภาพการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าโดยขาดการคำนึงถึงความเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนมีแนวโน้มในเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะขาดหายไปในการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอนาคตโดยเยาวชนรุ่นใหม่ของชุมชนบนพื้นที่สูง

Appropriative Environmental Management Model on Highland Community in Royal Project Foundation

Abstract

The objectives of this research were as following: 1) To study the situation of environment and environmental management on highland in Royal Project Foundation area 2) To study model and method used for environmental management in Royal Project Foundation area 3) To analyze and present an appropriate environmental management model for the future participated by community members on highland in Royal Project Foundation area.

The study area was the Nong Hoi Royal Project Development Center. There were three experimental groups including 1) the community leader, the community management committee, and the Royal Project Foundation officers who mainly provided information. 2) twenty-five people who attended the group discussion in community center meeting. 3) one hundred people living around the Nong Hoi Royal Project Development Center.

This research was a qualitative research using non-participant observation, interview, focused group discussion, and questionnaire. The analysis of data received from the interviews and the focus group discussions used content analysis method. The analysis of data received from the questionnaires used descriptive statistic method including frequency distribution, mean, and standard deviation. The results of this research were as follows:

The situation of environment and environmental management of the Nong Hoi Royal Project Development were shown as following: The Royal Project Foundation officers promoted and developed career of the farmers by replacing opium poppy cultivation and shifting cultivation to be economic crops cultivation. Most ground was steep slope. Forests were destroyed in purpose of annual crops cultivation. Farmers reduced agricultural stairs which having ridges for water restraining in the forest area because of shifting cultivation of hill tribes before promoting economic crops cultivation by the government sector, the Royal Project Foundation, and private

sectors. There were remaining forest and increasing of plantation to be a forest reservation area in the community forest project.

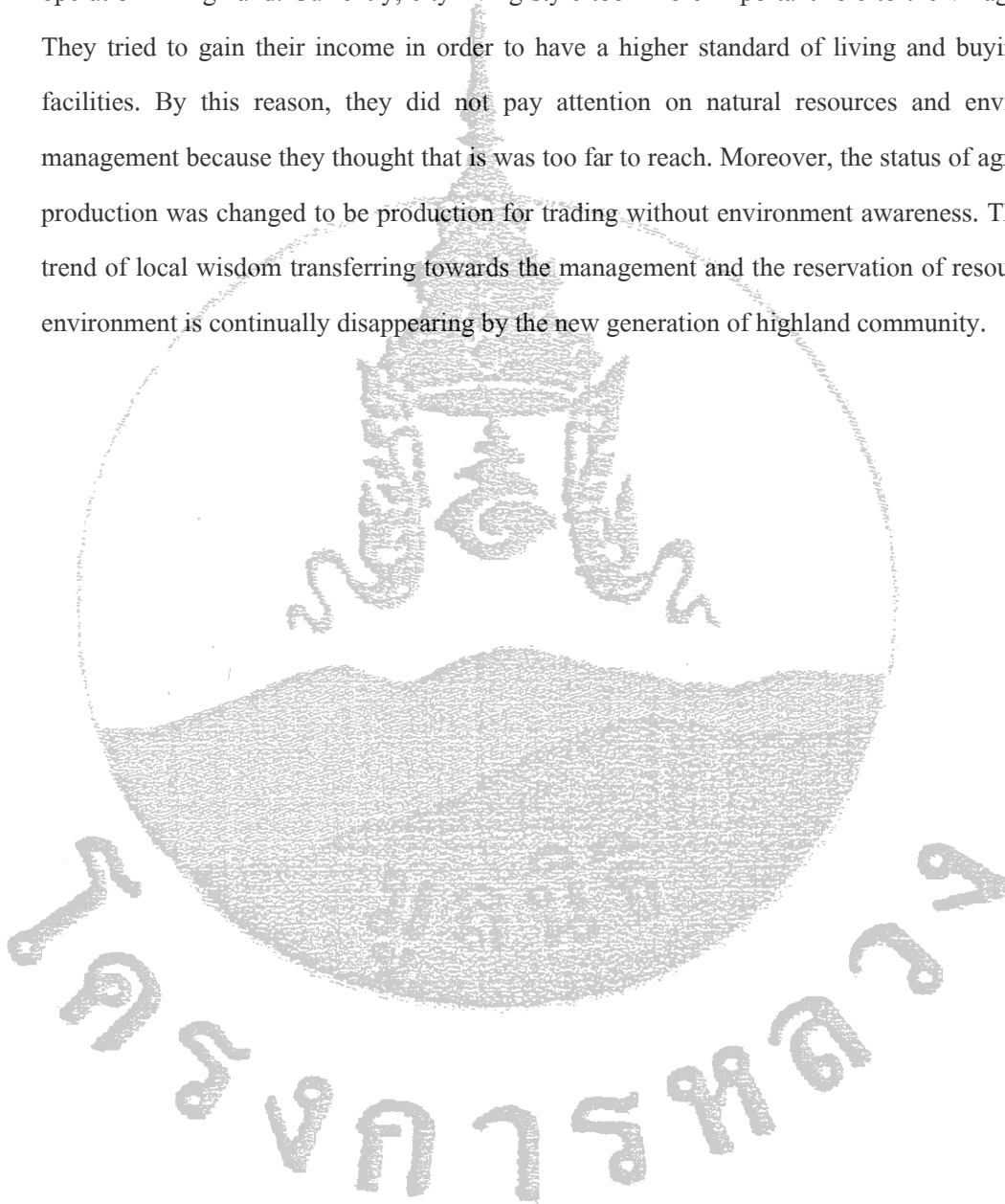
The current model and method used for environmental management of highland community in the Nong Hoi Royal Project Development Center area was the cooperation working between several units and the community. There were cultivation promotions by Royal Project Foundation, healthy promotions by community health, and cultivation promotion of crops which appropriate to area that covered by Vertiver grass in order to conserve soil and water by reducing surface soil erosion in steep slope area by Royal Project Foundation and Land Development Department. Additionally, a group of community leaders, villagers, young people, and students living on highland in the Nong Hoi Royal Project Development cooperated to set up the community to restore forest activities which were mainly in temperate fruits that could be both income product and trees in the community forest project of Royal Project Foundation for being the community conservation forest.

For an appropriate environmental management model for the future participated by community members on highland in Royal Project Foundation area, the researchers found that experimental groups giving opinions that the economic crops cultivation promotion for income in the community by the work units was not enough itself but the community should have set up the department which have members probably selected by members in the community or external officers that responsible for developing awareness in local environmental management by giving knowledge, educating, and developing awareness in local environmental management because most people concentrated on crops cultivation that brought them high income but gave unawareness in appropriate environmental management. Moreover, some of farmers used chemical fertilizer to increase their products. Therefore, community leaders and community/village operation committee must be working effectively and must be received completely cooperation from every related part by considering capability of area in purpose of natural resource and environment management practically.

In addition, daily waste on highland which was gained continually should be managed by cooperation of every related part.

Besides, this study also found that most people did not pay more attention for natural resources and environment reservation on highland. Current status of community participation

was not the real participation and did not have a truly performance evaluation on environment operation in highland. Currently, city living style took more important role to the villagers' life. They tried to gain their income in order to have a higher standard of living and buying many facilities. By this reason, they did not pay attention on natural resources and environment management because they thought that is was too far to reach. Moreover, the status of agricultural production was changed to be production for trading without environment awareness. The future trend of local wisdom transferring towards the management and the reservation of resources and environment is continually disappearing by the new generation of highland community.

สารบัญ

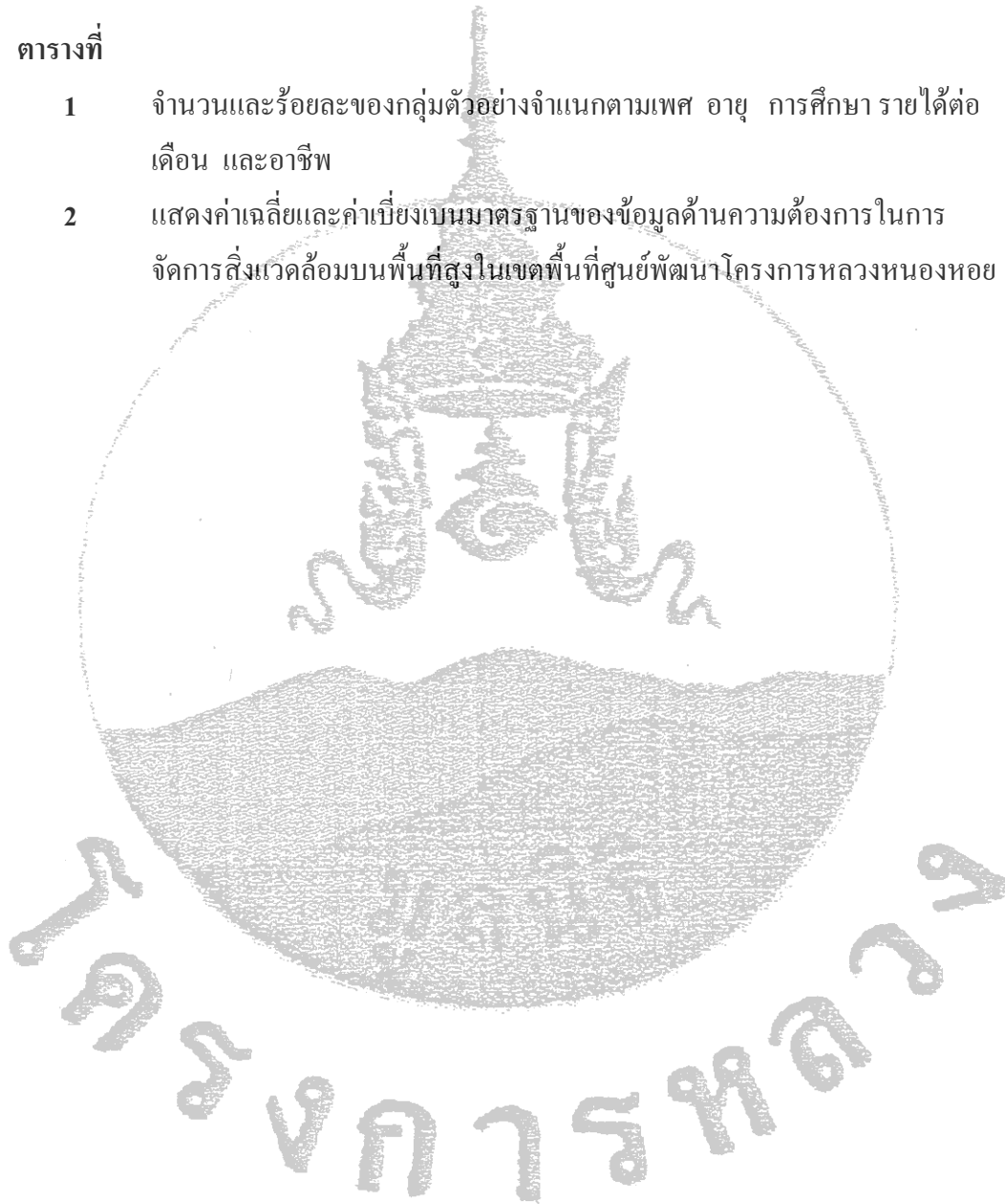
เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม	5
2.2 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	14
2.3 แนวคิดเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม	16
2.4 แนวคิดเรื่องความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่	17
2.5 แนวคิดเรื่องนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	19
2.6 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	33
3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	33
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	34
3.3 เครื่องมือในการวิจัย	34
3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล	35

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	37
4.1 บริบทของพื้นที่	37
4.2 สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน	42
4.3 รูปแบบการดำเนินงานและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	46
4.4 รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต	49
4.5 ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่มและตอบแบบสอบถาม	52
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	54
5.1 สรุปผลการวิจัย	54
5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	56
5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	56
บรรณานุกรม	57
ภาคผนวก	59

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษารายได้ต่อเดือน และอาชีพ	49
2	แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลด้านความต้องการในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย	51

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย	43
2	แปลงสาธิตของศูนย์ฯ หนองหอย	43
3	ชุมชนหนองหอยในปัจจุบัน	44
4	ถนนในหมู่บ้าน	44
5	พื้นที่ป่าหลังหมู่บ้าน	45
6	สภาพพื้นที่ป่าและการตั้งบ้านเรือนในปัจจุบัน	45
7	การดำเนินงานปลูกพืชลักษณะขั้นบันได	46
8	แปลงปลูกพืชแบบขั้นบันได	47
9	แปลงปลูกพืช	48
10	สภาพลักษณะของชุมชนในหมู่บ้าน	48

โครงการหลวง

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สภาพการณ์สิ่งแวดล้อมของโลกในปัจจุบัน ได้ถูกทำลายและถูกคุกคามจากมลพิษและมลสารอันตรายมากมาย ทั้งที่เกิดจากความมั่งง่ายและไม่ใส่ใจของมวลมนุษยชาติ และยังเกิดจากการขาดสำนึกความรับผิดชอบของตัวมนุษย์เอง หลายคนมักมองว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของสังคมส่วนรวมไม่ใช่ปัญหาของตนเอง เพียงปิดความรับผิดชอบออกไปให้พ้นตัวก็เพียงพอแล้ว ด้วยเหตุและปัจจัยดังที่กล่าวมา ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตหลายด้าน โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศ ในด้านภายนอก เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของโลก สาเหตุที่สำคัญเกิดจากการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในชั้นบรรยากาศ การเพิ่มขึ้นของปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ดิน การลดลงของพื้นที่ป่าสาเหตุดังกล่าวได้สะสมทีละเล็กละน้อยจนใกล้จุดวิกฤต เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีปรากฏการณ์ ฝนกรดทางธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า เอลนีโญ (El Nino) ซึ่งทำให้พื้นที่ที่เคยแห้งแล้ง เกิดความแห้งแล้งมากขึ้นยาวนานขึ้น พื้นที่ที่เคยมีฝนตกหนักก็ตกหนักขึ้นและรุนแรง อาทิเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าที่ประเทศอินโดนีเซีย ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศเป็นอย่างมาก อีกทั้งหมอกควันที่เกิดจากไฟป่า ยังเกิดผลกระทบต่อประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ หรือการเกิดขึ้นของพายุลินดาในประเทศไทย ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ส่วนภายในประเทศ ก็ได้เกิดเหตุการณ์หลายอย่างที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การทำลายป่าไม้ในหลายพื้นที่ในประเทศ ไฟไหม้ป่าอย่างรุนแรงในเขตอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง กรณีก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์โรงไฟฟ้าแม่เมาะจังหวัดลำปาง การเน่าเสียของแม่น้ำลำคลอง ก๊าซพิษในนิคมอุตสาหกรรม น้ำปิ้งเน่าเสีย และขยะล้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐบาลซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการดูแลแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่ผ่านมามีทิศทางและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลมีผลสำคัญต่อสภาพแวดล้อม หน่วยงานปกครองท้องถิ่น สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา องค์กรประชาชน ต่างก็มีบทบาทสำคัญในการดูแลสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นทั้งสิ้น และแนวทางแก้ไขปัญหามาที่ระบุไว้ในการประชุม Agenda 21 มีพื้นฐานมาจากกิจกรรมในระดับท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลท้องถิ่นหรือองค์กรท้องถิ่น จึงมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนรัฐบาลท้องถิ่น เช่น เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นรัฐบาลในระดับที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด มีหน้าที่สร้างและบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ กำหนด

นโยบายสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาและระดมความร่วมมือของ สาธารณชน ในการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ล้วนมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง และเป็นปัจจัยช่วยค้ำจุนเศรษฐกิจและสังคม แต่ในปัจจุบันได้ถูกทำลายและเสื่อมสภาพลงเป็นอย่างมาก โดยการกระทำของมนุษย์ การกระทำของมนุษย์ถือเป็นตัวเร่งที่สำคัญในการทำให้เกิดการเสื่อมโทรม การมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการลุกล้ำเข้าไปใช้พื้นที่และทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยไม่มีการจัดการและรูปแบบที่เหมาะสม ในปัจจุบันก็ได้มีการทำการเกษตร การผลิตเพื่ออุตสาหกรรม ทำให้ความต้องการใช้พื้นที่มากขึ้นจนเกิดความไม่สมดุลทางธรรมชาติ โดยเฉพาะบนพื้นที่สูงซึ่งมีการทำการเกษตรและเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวเขาหลายเผ่าพันธุ์ พื้นที่สูงเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลง เป็นพื้นที่ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมากและทำธุรกิจการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เนื่องจากให้ผลตอบแทนสูง ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อมีคนเข้าไปใช้พื้นที่มากขึ้น และชุมชนบนพื้นที่สูงมีการทำการเกษตรในเชิงอุตสาหกรรมมากขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน นอกจากนี้ปัญหาทรัพยากรทางธรรมชาติเสื่อมโทรมแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดปัญหาขยะชุมชน ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาพื้นที่สีเขียวลดลง ปัญหาในเรื่องศักยภาพและความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ และยิ่งนานวันเข้าจะยิ่งทำให้คนบนพื้นที่สูงขาดจิตสำนึกของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเห็นได้จากพื้นที่ส่วนใหญ่ นั่น โดยเฉพาะแหล่งต้นน้ำลำธาร พื้นที่ป่าไม้ ถูกใช้ประโยชน์สำหรับการเกษตร โดยขาดการจัดการระบบที่ดี ปัญหาเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการแก้ไข และจัดการอย่างเร่งด่วนโดยอาศัยรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายทั้งจากประชาชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง ว่ารูปแบบ แผนงาน โครงการ กิจกรรมในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่สูงเป็นอย่างไร เจ้าหน้าที่ ของรัฐ ผู้นำชุมชน ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต ตลอดจนชุมชนที่อาศัยในพื้นที่สูงในเขตพื้นที่โครงการหลวงนั้น ได้มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้กับพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายคลึง กันและเพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Sustainable Development) บนพื้นที่สูงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพการจัดการบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย
3. เพื่อวิเคราะห์และเสนอรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคตในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบถึงรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ความรับผิดชอบของมูลนิธิโครงการหลวง ทราบแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมพัฒนาศักยภาพและความพร้อมในการจัดการสิ่งแวดล้อม อีกทั้ง ทราบถึงสภาพปัญหา อุปสรรค ความพร้อม และความต้องการในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ในการจัดการระบบสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อให้เกิดชุมชนยั่งยืนต่อไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของพื้นที่

พื้นที่ที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษา คือ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามี 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารชุมชน เจ้าหน้าที่โครงการหลวง 2) ผู้ที่ให้ข้อมูลซึ่งได้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มในการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน 3) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอบ ๆ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย โดยวิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.4.2 ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพการจัดการบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง และศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงเพื่อวิเคราะห์และเสนอรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง โดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคตในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยเฉพาะที่ควรทราบเบื้องต้นและเป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

1. **เกษตรกร** หมายถึง ผู้ที่ทำการปลูกพืชในระบบดำเนินงานส่งเสริมของมูลนิธิโครงการหลวงที่อาศัยอยู่ในเขตรับผิดชอบของมูลนิธิโครงการหลวง
2. **อายุ** หมายถึง อายุตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันของประชากรตัวอย่าง
3. **เพศ** หมายถึง เพศหญิงหรือเพศชาย
4. **การศึกษา** หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของประชากรตัวอย่างที่เคยได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาทั้งในและนอกระบบ
5. **รายได้ในครัวเรือน** หมายถึง รายได้รวมในครัวเรือนของประชากรตัวอย่าง ซึ่งรวมรายได้ต่อเดือนจากภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร
6. **การจัดการสิ่งแวดล้อม** หมายถึง การดำเนินการ แนวทาง รูปแบบ ใดๆอย่างหนึ่งเพื่อให้สิ่งแวดล้อมคงสภาพหรือไม่ถูกรบกวน ได้รับผลกระทบ ได้รับความเสียหาย หรือถูกทำลาย และให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสถานะสมดุลยั่งยืน
7. **รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม** หมายถึง แนวทาง เป้าหมาย การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคลากร การสั่งการ การประสานงาน การรายงาน งบประมาณ แผนงาน กิจกรรมโครงการในพื้นที่ความรับผิดชอบ
8. **ศักยภาพ** หมายถึง ความสามารถที่มีอยู่ในตัวบุคคล หรือกลุ่มบุคคลซึ่งนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ได้
9. **การมีส่วนร่วม** หมายถึง ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของสมาชิกที่ร่วมตัว และลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน และปฏิบัติงานตามแผนงานการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน
10. **ปัจจัยภายใน** หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น ความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม ทักษะคิด ความตระหนัก ประสพการณ์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน นโยบายของรัฐ ความหลากหลายที่บริหารจัดการได้ของพันธุ์พืชท้องถิ่น
11. **การจัดการ (Management)** หมายถึง วิธีปฏิบัติต่างๆของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือเป็นการนำนโยบายมาปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
12. **การจัดการสิ่งแวดล้อม** หมายถึง กระบวนการดำเนินงานอย่างมีระบบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อการมีใช้ในอนาคตต่อไป

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ของชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง เป็นการศึกษาถึงสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพการจัดการ รูปแบบและวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์และเสนอรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง โดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคตในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง ซึ่งผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
- 2.2 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.3 แนวคิดเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม
- 2.4 แนวคิดเรื่องความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่
- 2.5 แนวคิดเรื่องนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.6 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไปจะมีความหมาย กล่าวคือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ สังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้ จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายในเวลาเดียวกัน

ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่มหรือการวางแผน โดยรัฐ แต่ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย นอกจากนี้การพัฒนา จำเป็นต้องมีการรวมพลังในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียร ได้สรุปไว้ในกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมว่า มี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันคิดหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมืองการบริหาร มีอำนาจต่อการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจ (Empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง (Gender) ในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าโครงการหรือกิจกรรมนั้นเป็นของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ถือว่าเป็นวิธีการที่จะพัฒนาประเทศและเป็นการคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดซึ่งมีนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ได้มีแนวคิดที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ

ทวิวงศ์ ศรีบุรี (2538) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมถือว่าเป็นสิทธิโดยชอบธรรมในระบบประชาธิปไตย เพราะประชาชนทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะรับรู้ข่าวสาร การสนับสนุนหรือการคัดค้านการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และที่สำคัญคือประชาชนในท้องถิ่นจะทราบถึงรายละเอียดของสถานะแวดล้อมในบริเวณพื้นที่ดีกว่าหน่วยงานที่เข้าไปจัดทำโครงการหรือกิจกรรม ดังนั้นการให้ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ จะทำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

Cohen and Uphoff (1980) ได้มีแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า จะต้องมีการมีปัจจัยที่มีอิทธิพล ซึ่งชุมชนจะเข้าร่วมมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างสลับซับซ้อน มิใช่ด้านใดด้านหนึ่ง จะต้องพิจารณาถึงมิติของการมีส่วนร่วม และบริบทสภาพแวดล้อม เช่น ภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ รวมถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคม การเมือง รวมทั้งประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นๆ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพิจารณาการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งนั้น

ซึ่ง Cohen and Uphoff ได้สรุปองค์ประกอบและปัจจัยการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

มิติของการมีส่วนร่วม

1. ประเภทของการมีส่วนร่วม

- 1.1 ร่วมตัดสินใจ ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น โครงการ และระหว่างดำเนินการ
- 1.2 ร่วมดำเนินการ โดยให้การสนับสนุนทรัพยากร การร่วมบริหารประสานงานและการขอความร่วมมือ

- 1.3 ร่วมรับผลประโยชน์ เชิงวัตถุ ด้านสังคม และด้านส่วนบุคคล

2. ผู้เข้าร่วม

- 2.1 คนในท้องถิ่น
- 2.2 ผู้นำชุมชน
- 2.3 เจ้าหน้าที่ภาครัฐ
- 2.4 องค์กรให้ทุน

ซึ่งผู้เข้าร่วมมีองค์ประกอบ คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจสังคม ระดับชั้นของบุคคล ตลอดจนระยะเวลาการอยู่ในท้องถิ่น และการถือครองที่ดิน ด้วย

3. การเข้าร่วมอย่างไร

- 3.1 พื้นฐานการเข้าร่วมด้วยความเต็มใจหรือการได้รับรางวัลตอบแทนหรือการถูกบังคับให้เข้าร่วม

- 3.2 รูปแบบการเข้าร่วม เป็นการเข้าร่วมโดยตรง หรือผ่านองค์กรชุมชน

- 3.3 ขอบเขตในการเข้าร่วม ได้แก่ ความถี่ในการเข้าร่วม และระยะเวลาในการเข้าร่วม

- 3.4 ผลของการเข้าร่วม ได้สร้างพลัง หรืออำนาจ และสร้างปฏิสัมพันธ์ขององค์กร

บริบทของการมีส่วนร่วม

1. ลักษณะของโครงการ / กิจกรรม

- 1.1 ลักษณะสิ่งที่น่าสนใจ ได้แก่ ความซับซ้อนของเทคโนโลยี และทรัพยากรที่ต้องการ

- 1.2 ประโยชน์ตอบแทน ได้แก่ ความเป็นรูปธรรม ความเป็นไปได้ และระยะเวลาที่

ส่งผล

1.3 การออกแบบโครงการ ได้แก่ ความเชื่อมโยงของโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ การเข้าถึงระบบบริหาร และการครอบคลุมในการบริหาร

2. สภาพแวดล้อมในส่วนเกี่ยวกับการเข้าร่วม

2.1 ปัจจัยในอดีต ได้แก่ ประสบการณ์การรับรู้ในอดีต

2.2 องค์ประกอบเชิงกายภาพและธรรมชาติ เช่น ภูมิศาสตร์ และเชิงชีวภาพของสภาพแวดล้อม

2.3 องค์ประกอบด้านสังคม ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และด้านวัฒนธรรม

ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถใช้ได้กับสังคมไทยเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การออกแบบของโครงการ ควรมีความเชื่อมโยงและมีความยืดหยุ่น เพื่อความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ซึ่งจะเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

ส่วนสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2544) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย และเป็นการชี้ชัดว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนจริง ๆ ไว้ดังนี้

1. การเข้าถึงข่าวสาร ทุกหน่วยงานต้องมีการให้บริการข้อมูลที่เป็นปัจจุบันต่อสาธารณชน โดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากประชาชน และควรมีกฎหมายกำหนดให้ภาคอุตสาหกรรมเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณชนโดยตรง เช่น ระบบ PRTR (Pollutant Release and Transfer Register) นอกจากนี้จะต้องปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมควรระบุให้ชัดเจนเพราะทุกวันนี้ยังใช้มาตรา 6 และ 8 ยังใช้คำว่า “อาจ” ซึ่งไม่ได้ระบุชัดเจน และควรมีช่องทางกลไกที่เอื้อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น นอกเหนือไปจากการฟ้องร้องเพื่อให้ได้ข้อมูลและรัฐธรรมนูญ ควรรับรองสิทธิในการรับรู้ของสาธารณชนด้วย และรัฐควรสนับสนุนสื่อทางเลือกด้วย

2. การเข้าถึงการตัดสินใจในนโยบาย แผนงาน โครงการสัมปทาน การเลือกที่ตั้งโครงการ และการศึกษาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยรัฐควรผลักดันให้มี พ.ร.บ. การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อรองรับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ก่อนการตัดสินใจในโครงการ

1.2 ระหว่างการดำเนินการ

1.3 หลังการดำเนินการ (การติดตามตรวจสอบ)

ซึ่งทั้งหมดนี้สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย เชื่อว่าการจัดทำนโยบายและแผนงานใด ๆ ที่จะกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนต้องให้ประชาชนที่จะได้รับผลกระทบนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รวมทั้งสนับสนุนสร้างกลไกให้ประชาสังคมติดตามตรวจสอบเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยน การดำเนินการต่อหรือการยุติโครงการนั้น ๆ

3. การเข้าถึงความยุติธรรม โดยให้ประชาชนทั่วไปต้องได้รับสิทธิในการเข้าถึงความชอบธรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมกัน และต้องสร้างกลไกกระบวนการการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมอย่างชอบธรรมด้วย

4. การเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วม โดยสำนักงานคณะกรรมการและสำนักนายกรัฐมนตรี จะต้องส่งเสริมบทบาทของ อบต. ให้เป็นศูนย์ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม และพิจารณางบประมาณสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อที่ อบต. จะได้สร้างกระบวนการทำงานกับองค์กรอื่น ๆ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจริง ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชน ควรได้รับงบประมาณสนับสนุนในการติดตามผลการตรวจสอบจากรัฐด้วย และทั้งนี้เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องมีทัศนคติเชื่อว่าประชาชนสามารถตัดสินใจเพื่อตนเองได้

ซึ่งสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้สรุปถึงสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ควรเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และมีการร่วมตัดสินใจทุกขั้นตอน เพราะว่าทุกวันนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนถึงแม้ว่ากฎหมายให้สิทธิแก่ประชาชน แต่ปรากฏว่ามีปัญหา เพราะว่าหน่วยงานบางแห่งไม่ให้ความร่วมมือในการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชน อย่างนี้เป็นต้น

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การนำเสนอ “การดำรงชีพอย่างยั่งยืนในชนบท” ของ R. Chambers เมื่อต้นศตวรรษที่ 1990 ได้รับการตอบรับจากนักพัฒนาในภาคสนามของโลกที่สามจนกลายเป็นแนวคิดสำคัญของการพัฒนาชนบท และจากการประเมิน โครงการ พัฒนาชนบทตามแนวคิด “การดำรงชีพอย่างยั่งยืน” ในพื้นที่ต่าง ๆ ของ Asia และ Africa มีข้อสรุปนำศึกษาดังนี้

มองว่าการพัฒนาชนบทเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ ประสบการณ์เท่านั้นที่จะบอกแนวทางและการจัดการ โครงการควรจะเป็นอย่างไร ตำราการพัฒนาไม่อาจช่วยอะไรได้มากนัก ต้องเรียนรู้จากความสำเร็จหรือความล้มเหลว ข้อสำคัญนักพัฒนาต้องเรียนรู้จากชาวนา ชาวไร่ โดยการเรียนไปพร้อมกัน

ประชาชนต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด ความต้องการของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญที่สุด และสิ่งที่ประชาชนต้องการรู้มากที่สุดคือ ทำอย่างไรจึงจะดำรงชีพอย่างมั่นคงและยั่งยืน ข้อสำคัญคือ ไม่ควรมีใครมาบอกว่าประชาชนควรทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ ประชาชนเท่านั้นที่จะต้องกำหนดเองว่าพวกเขาจะใช้วิธีการใด หนทางไหนเพื่อบรรลุเป้าหมาย

ความยากจน ไม่ใช่เป็นเรื่องของการแสวงหาวัตถุ หากแต่เป็นเรื่องของการแสวงหาสิทธิประโยชน์ ไม่ใช่เฉพาะแค่เบื้องหน้าเท่านั้น หากแต่ต้องมองไปให้ไกลในระยะยาวด้วยว่าประชาชนมีความมั่นคงในการถือครองที่ดิน มีความแน่ใจว่าพวกเขาจะได้รับสิทธิประโยชน์อย่างแน่นอนตลอดไป การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นในระยะยาวก็เป็นไปได้

การพัฒนาจะบรรลุความยั่งยืนได้ดีที่สุด เมื่อเราใช้หลักการช่วยเหลือตัวเอง ซึ่งจะกระตุ้นให้ชาวไร่ชาวนาทำสิ่งที่ตนเห็นว่าให้ประโยชน์แก่พวกเขาเอง

เพื่อให้โครงการพัฒนาชนบทบรรลุความสำเร็จและต่อเนื่อง ผู้ปฏิบัติงานของโครงการต้องอุทิศชีวิตจิตใจทั้งหมดแก่โครงการ และจะต้องเป็นนักพัฒนาของประชาชนเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

หลักการและแนวทางในการพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วม

1. ต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม หากกิจกรรมที่จะนำไปให้ประชาชนเป็นเรื่องใหม่ ต้องใช้เวลาในการกระตุ้นเร่งเร้าความสนใจให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนจนยอมรับความจำเป็นและประโยชน์ในการที่จะต้องทำกิจกรรมเหล่านั้น
2. กิจกรรมต้องดำเนินการในลักษณะกลุ่มเพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก กลุ่มปลูกฝังทัศนคติ พฤติกรรมที่เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
3. แนวทางการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชนที่ต้องดำเนินการต่อไป โดยไม่พึ่งพาภายนอก ในระยะเริ่มแรกต้องไม่ทุ่มเทในลักษณะการให้เปล่าโดยสิ้นเชิง ต้องทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรมและต้องสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง
4. กิจกรรมพัฒนาที่นำเข้าไปในชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมพร้อมกับสภาพชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงการใช้ทรัพยากรชุมชนที่สอดคล้องถึงขนบธรรมเนียมประเพณี
5. การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชน คือผู้นำที่ชาวบ้านเคารพนับถือผู้นำศาสนา ผู้นำที่ได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากราชการ เพื่อให้เป็นผู้บุกเบิกชักนำ
6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น คือการร่วมกันค้นหาข้อมูล ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมปรึกษาหรือวางนโยบาย ร่วมกันตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการตามขีดความสามารถของตนและหน่วยงานที่วางไว้ การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย การร่วมควบคุมติดตามประเมินผล จนถึงร่วมบำรุงรักษาโครงการระยะยาว

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาเป็นแนวคิดที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของประชาชนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนรู้จักวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น กระบวนการพัฒนาก็จะเกิดไปด้วยความสมัครใจปราศจากการบังคับ ประชาชนจะมีบทบาทหลักในการพัฒนาความสามารถและสามารถ

พึ่งตนเองได้ และผลแห่งการพัฒนาที่จะตกอยู่กับชุมชนนั่นเอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการ
ปูพื้นฐานให้มีการสร้างประชาธิปไตยขึ้นในชุมชนได้อย่างมั่นคง

มรว. อคิน รพีพัฒน์ (2527) กล่าวว่า ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมประชาชนไว้ดังนี้

1. การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและการวางแผนการพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมตามแผน
4. การติดตามและการประเมินผล

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นการมีส่วนร่วมใน
กระบวนการตัดสินใจในทางการปกครองของรัฐ ที่ส่งผล กว้างไกล โดยเสนอให้ดำเนินการดังนี้

- สร้างระบบให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- มีการส่งเสริมให้ประชาชน ได้รวมตัวกันตามผลประโยชน์หรือแนวทางที่หลากหลาย
ขยายออกไปทุกระดับทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น

- มีกระบวนการ ใ้สวนสาธารณะ ที่มีฐานเป็นสิทธิทางกฎหมายของประชาชน และผู้ที่
เกี่ยวข้อง

- มีสิทธิรับรู้ข่าวสาร

- การกระจายอำนาจในการปรับปรุงองค์กรรัฐ เพื่อให้ประชาชนมีอำนาจในการจัดการ
ทรัพยากร

การมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องมีการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการ
ตัดสินใจทางการปกครองของรัฐ ตั้งแต่ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น ที่สามารถยอมรับสิทธิตาม
กฎหมายใน (กระบวนการใ้สวนสาธารณะ) มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและต้องมีการกระจายอำนาจใน
การจัดการทรัพยากร

ประสาน ดังสิบุตร (2538) ให้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า

1. ชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐาน ข้อสัญญาของประชาชนที่จะใช้
ระบบนิเวศน์ของตนเองภายใต้ขีดจำกัดอย่างเหมาะสม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาก่
เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาก่ที่เกิดขึ้นด้วยความพยายามของชุมชน
โดยได้รับความช่วยเหลือจากทางรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน

2. ต้องประชาสัมพันธ์ ให้ชุมชนเห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนพัฒนา
อย่างยั่งยืน โดยชุมชนเอง

3. องค์กรเอกชนจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. การจัดการเรื่องทรัพยากรเพื่อความเหมาะสมกับการพัฒนา จะต้องผ่านการทำงานขององค์กรชุมชน การให้ข่าวสารสาธารณะอย่างต่อเนื่อง การวิจัยและการศึกษาถึงสภาพของชุมชน การติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวความคิดของ ประสาน ตั้งสิกบุตร ที่ว่าชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ต้องเกิดขึ้นภายใต้ระบบนิเวศน์อย่างเหมาะสม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาโดยรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน เป็นกลไกสำคัญในการมีส่วนร่วม ตั้งแต่การให้ข่าวสารสาธารณะ การวิจัยและการศึกษาสภาพของชุมชน และการติดตามเฝ้าระวังคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

ประธาน สุวรรณมงคล (2528) ได้แบ่งลักษณะ (ขั้นตอน) ของการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ชูเกียรติ ลิสุวรรณ (2534 และ 2541) กล่าวถึง แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเกิดมาจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญหาตระหนักรู้ และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น ไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ห่างไกลเพียงใด จึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแตกแยก เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่าง ๆ จากภายนอกเข้าไปในชุมชนนั้นด้วย การมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าความแคบ ๆ แต่การมีส่วนร่วมช่วยเหลือสนับสนุน โครงการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญ อย่างเช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ ด้วย

แก้วสรร อติโพธิ์ (2537) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการปกครองของรัฐ ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่นที่สามารถยอมรับสิทธิทางกฎหมายในกระบวนการได้สวนสาธารณะ มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และต้องมีการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากร

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2528) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์เพราะชาวชนบทจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุด คือชาวชนบทเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุดแต่มนุษย์ย่อมจะยังมองปัญหาของตนไม่ชัดเจนจนกว่าจะมีเพื่อนมาช่วยให้ตนวิเคราะห์ถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหาของตนได้เด่นชัดยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจะ

มีหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพหรือเป็นจิตแพทย์ผู้คอยซักถามให้ชาวชนบทได้เห็นภาพของปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม

การวางแผนดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการเพียงแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้น โดยจับไว ก็จะทำกิจกรรมการวางแผนงานเสียด้วยตนเอง ผลที่ตามมาคือ ต่อไปเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ชาวชนบทก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนได้ด้วยตนเอง อาจมีความยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นเพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยกันวางแผนงาน เพราะชาวชนบททั่ว ๆ ไปมีการศึกษาน้อยแต่ถ้าเราไม่ให้ชาวชนบทได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนการดำเนินงานก็หมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจะต้องทำให้ได้ว่าการศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มความยากง่าย เร็ว ช้า จากระดับผู้ที่รับการศึกษามีใช้จากระดับความรู้ ความสามารถของตน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

ถึงแม้ชาวชนบทยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากร ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์การทำงานชนบท อย่างน้อยชาวชนบทมีแรงงานของตนเป็นขั้นต่ำที่สุดที่สามารถจะเข้าร่วมได้ในหลาย ๆ แห่ง ชาวชนบทสามารถจะเข้าร่วมได้ในหลาย ๆ แห่ง ชาวชนบทสามารถจะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและการปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทคิดค้นทุนให้กับตนเองในการดำเนินงาน และจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะเขาจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพที่การลงทุน และการปฏิบัติงานทั้งหมดจากปัจจัยภายนอกจะมีอะไรเสียหายก็ไม่ต้องเดือนร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาก็จะไม่เกิด เพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักและหวงแหนมัน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง ให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิดและเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามงานและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบท แต่การดำเนินการโดยบุคคลภายนอกชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินตนเองว่างานที่ทำไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อ ๆ ไป จึงอาจประสบความยากลำบากเพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร แน่แน่นอนที่สุดอาจจะมีผู้ได้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่ถ้าคิดถึงจุดหมายของการพัฒนาที่จะมุ่งการ

พัฒนาคน การคำนึงถึงความเที่ยงธรรมในแนวความคิดคนภายนอกย่อมไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชาวชนบทน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากส่วนประกอบของคนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจะเป็นชาวชนบทในหมู่บ้านอื่น มาร่วมประเมินด้วยก็จะก่อประโยชน์ไม่น้อย เพราะนอกจากเป็นการเผยแพร่กิจกรรมต่อไป ถ้ากิจกรรมนั้นเกิดประโยชน์แล้วชาวชนบทเองจะเข้าไปและมองคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ คล้ายคลึงกับชาวชนบทด้วยตนเอง

ขบวนการหรือขั้นตอนในการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวข้างต้น หากพิจารณาจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่แล้วจะเห็นได้ว่าไม่ใช่ของง่ายที่ดำเนินการให้ครบวงจรดังกล่าว เพราะเจ้าหน้าที่มีแนวโน้มที่จะใช้วิธีที่จะเข้าไปหาชาวชนบทเพื่อชี้แจง อบรม สั่งสอน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของเจ้าหน้าที่ ตนเป็นผู้ที่สูงกว่า มีความรู้มากกว่า ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเห็นใจเจ้าหน้าที่เป็นอย่างยิ่ง เพราะเจ้าหน้าที่เองก็เป็นคนหนึ่งในโครงสร้างสังคมตามที่ได้กล่าวมาแล้ว และยังมาได้พบกับชาวบ้านที่มีทัศนคติที่คล้ายคลึงกันที่คิดว่าเจ้าหน้าที่เป็นผู้มีทรัพยากร เป็นผู้มีอำนาจ มีความรู้ มีทุกสิ่งทุกอย่างสูงกว่า การคาดหมายของชาวบ้านต่อตัวของเจ้าหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวย่อมจะทำให้เจ้าหน้าที่ที่สัมผัสหลักการได้ไม่ยากเลย เทคนิคในการทำงานกับชาวชนบทจึงเป็นของจำเป็นอย่างยิ่ง

2.2 แนวคิดและหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในการจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น ต่างพยายามที่จะจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและนิเวศวิทยาหลายท่าน ได้เสนอแนวความคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

อำนาจ เจริญศิลป์ (2539) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resource and Environmental Conservation) หมายถึง การดำเนินการต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมสามารถเอื้ออำนวยให้มวลมนุษยชาติใช้ตลอดไป โดยไม่ขาดแคลนและมีปัญหาใด ๆ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) โดยแบ่งเป็นลักษณะ 2 ส่วน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนเมือง สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม

ทรัพยากรธรรมชาติ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ได้แก่ บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืช สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ ในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อ

ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนที่ต้องเก็บรักษาไว้ และบางส่วนของทรัพยากรธรรมชาตินำไปใช้ประโยชน์ให้ได้เหมาะสมที่สุด เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการควบคุมและป้องกันปัญหา คือ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งลักษณะของการอนุรักษ์แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. การสงวนและหวงห้าม หมายถึง การอนุรักษ์ในลักษณะที่ต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด และเข้มงวดกวดขันกับการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ

2. การอนุรักษ์ เป็นระดับของการอนุรักษ์ที่มีการควบคุมดูแล และเข้มงวดกวดขันกับการใช้ประโยชน์ของทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ เพราะการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ จำเป็นจะต้องมีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ จึงจำเป็นจะต้องมีการศึกษาในรายละเอียดถึงสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมกับทรัพยากรธรรมชาติ

นิวัติ เรืองพานิช (2533) กล่าวว่า ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านเสนอแนวความคิดและหลักการพอสรุปได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด และโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (Time and Space)

2. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

3. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

4. ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จได้ นอกเสียจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์ และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกัน

5. อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบันจะเป็นที่ใดก็ตาม ยังไม่อยู่ในระดับที่จะพung ซึ่งฐานะความอยู่ดีกินดีโดยทั่วถึงได้ เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังเป็นไปโดยไม่ทั่วถึง

6. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ความมั่งคั่งสุขสมบูรณ์ของประเทศ ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ของประเทศนั้น ๆ

7. การดำรงชีวิตของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ซึ่งต่างก็เกิดมาจากทรัพยากรอื่น ๆ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศหนึ่ง พลังงานของมนุษย์ ตลอดจนการอยู่ดีกินดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจขึ้นอยู่กับคุณค่าของอาหารที่เราบริโภค นอกจากปลาและอาหารทะเลอื่น ๆ แล้วอาหาร ทุกอย่างจะเป็น ผัก ผลไม้ ถั่ว งา ข้าว หรือในรูปของนม เนื้อสัตว์ อันเป็นผลผลิตจากพืชที่สัตว์บริโภคเข้าไปล้วนเกิดขึ้นมาจากดินทั้งสิ้น

8. มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเชื่อในความเป็นไปตาม ธรรมชาติ มนุษย์สามารถนำเอาวิทยาการต่าง ๆ มาช่วยหรือบรรเทากระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถจะนำสิ่งใดมาทดแทนธรรมชาติได้ทั้งหมด

9. การอนุรักษ์นอกจากจะเพื่อการอยู่ดีกินดีของมวลมนุษย์แล้ว ยังจำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์และเป็นผลดีทางจิตใจด้วย ได้แก่ การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพื่อความสวยงาม และสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจหรือเป็นเกมกีฬา

จากแนวพระราชดำริ แนวความคิดและหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การป้องกันรักษาให้อยู่ในสภาพที่สมดุล เพื่อความคงอยู่อันยาวนาน สำหรับให้ชีวิต ได้พึ่งพาได้ ตลอดไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมขณะนี้ ได้ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยโดยตรง เช่น ปัญหาหยาขยะ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหามลพิษของอากาศ การแก้ไขปัญหานี้ น่าจะมีความหลากหลาย และควรได้รับความสนใจจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะจากชุมชนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหามลพิษแบบยั่งยืน

1. ปฏิญญาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) หนทางที่จะเกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในระยะยาวก็คือ การที่จะเชื่อมโยงให้เข้ากับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาล ประชาชน และกลุ่มต่าง ๆ ที่สำคัญของสังคม สร้างข้อตกลงที่จะคุ้มครองรวมตัวกัน (Integrity) ของสิ่งแวดล้อมและระบบการพัฒนา ดังนี้

- เพื่อที่จะบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจะเป็นส่วนสำคัญที่ไม่สามารถแยกออกได้จากกระบวนการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมได้รับการจัดการด้วยดี โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของ

ประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกคน ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สาธารณชนเกิดความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วม

- ควรประกาศใช้กฎหมายกับสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาใช้กฎหมายในเรื่องความรับผิดชอบต่อผู้ได้รับความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในการที่มีอำนาจจัดการได้ ควรมีการประเมินความเสี่ยงของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดผลกระทบ อันตรายต่อสิ่งแวดล้อมเป็นการล่วงหน้า

- สันติภาพ การพัฒนา และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน และไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (Agenda21, Michael Keating)

2. จากการที่ผลผลิตเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความเสียหายนา ๆ ชนิดตามมา และแพร่กระจายเข้าไปสู่แผ่นดิน น้ำ และบรรยากาศ ผลกระทบของ ๆ เสียบางอย่างกว่าจะแสดงผลให้เห็น จะใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน ดังนั้น นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาลในระดับต่าง ๆ พร้อมกับหน่วยงานเอกชนที่จะช่วยกันลดมลพิษจากสิ่งแวดล้อม และร่วมกันพิจารณาถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันและลูกหลานในอนาคต แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ คุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งนับได้ว่าเป็นของที่ขาดแคลน คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ขาดแคลนนี้ เป็นผลจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างฟุ่มเฟือยระดับผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันและอนาคต จะติดตามมาด้วยการเพิ่มของ ๆ เสียในรูปแบบต่าง ๆ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนแต่ละคน จะช่วยกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้ได้ (วิวัฒนา สุวรรณแสง, 2539)

2.4 แนวคิดความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity)

มนัส สุวรรณ (2538) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ สรุปได้ว่าธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพ และชีวภาพของพื้นที่รวมทั้งกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น หากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้ไปแล้ว ย่อมทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆ ตามมาความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็น คือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying capacity) หมายถึงลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มา

เที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3. ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (Ecological Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินไปกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

สันติ ชูดิษฐา (2530) แบ่งประเภทของความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ไว้ 4 ด้านคือ

1. ความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) เป็นการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ว่า ควรจะใช้พื้นที่ระดับความเข้มข้นเท่าใด จึงจะให้ผลประโยชน์สูงสุดทางด้านเศรษฐกิจ การพิจารณาในแง่นี้มีแนวความคิดที่ว่า การใช้ประโยชน์ทางวงเศรษฐกิจจำเป็นต้องมีการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดผลตอบแทน การลงทุนจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนสูงสุดเมื่อลงทุนเพิ่มขึ้นจนถึงจุด ๆ หนึ่ง ที่เหมาะสมเท่านั้น การลงทุนหากน้อยกว่าจุดนี้ จะไม่ได้ผลตอบแทนสูงสุด แต่ในทางกลับกัน หากลงทุนมากกว่าจุดนี้ ผลตอบแทนก็จะเริ่มลดลงเช่นกัน การพยายามกำหนดจุดที่ได้ผลตอบแทนสูงสุดทางเศรษฐกิจนี้ คือการพิจารณาหาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในด้านเศรษฐกิจ

2. ความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity) เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ค่อนข้างชัดเจนและจับต้องได้มากกว่าการพิจารณาในแง่อื่นๆ เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่แน่นอนตายตัวย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

3. ความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของพื้นที่ที่จะแบกรับได้ก่อนที่สภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศจะเสื่อมโทรมลงจนยากที่จะแก้ไขให้กลับสู่จุดเดิมได้ การที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินไปกว่าที่พื้นที่นั้นจะรองรับได้ พื้นที่แต่ละแห่งจะมีความสามารถในการรองรับทางนิเวศวิทยาที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพธรรมชาติของพื้นที่แล้วยังขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้สอยพื้นที่ของนักท่องเที่ยวก็จะขึ้นอยู่กับความเข้มข้น ความถี่ และการกระจายตัวของการใช้สอยพื้นที่ เช่น การที่นักท่องเที่ยวกระจุกตัวรวมกันอยู่ที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งเท่านั้นในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ เป็นจำนวนมาก ๆ จะมีผลในการสร้างความกดดันให้กับบริเวณนั้นได้อย่างมากจนอาจเสื่อมสภาพไปได้ แม้ว่าเมื่อพิจารณาโดยเฉลี่ยในช่วงหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งเดือนจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากก็ตาม ความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยาจะไม่

ตายตัว อาจจะเปลี่ยนแปลงให้พื้นที่นั้นมีความสามารถในการรองรับเพิ่มขึ้น โดยอาศัยมาตรการจัดการด้านการใช้สอยพื้นที่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพนิเวศวิทยา

4. ความสามารถในการรองรับตามความรู้สึก (Perceptual Carrying Capacity) เป็นดัชนีชี้ความสามารถในการรองรับของพื้นที่อีกตัวหนึ่งซึ่งค่อนข้างจะกำหนดได้ลำบาก และเปลี่ยนแปลงง่าย เหมือนกับความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา ความสามารถในการรองรับตามความรู้สึก จะอาศัยความต้องการและความรู้สึกของผู้มาใช้สถานที่หรือนักท่องเที่ยวเป็นหลักในการกำหนด แต่การจะกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตามความรู้สึกของนักท่องเที่ยว ค่อนข้างจะทำได้ลำบาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ สภาพสังคม ระดับการศึกษา ระดับรายได้ อายุ และอุปนิสัย รวมทั้งรสนิยมของแต่ละกลุ่ม

2.5 แนวคิดเรื่องนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2546) ได้รายงานการพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้อง กับทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ ประเทศไทยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมากเป็นผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพและวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน ก่อให้เกิดปัญหารุนแรงขึ้นตามลำดับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการสงวน อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และหน่วยงานราชการอื่น ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้กำหนดนโยบายการดำเนินงาน ที่จะดำเนินการให้ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป ประชาชนมีชีวิตอยู่ในคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย

1. ประเมินสถานภาพและศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทและความหลากหลายทางชีวภาพ
2. สงวน อนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟู เพื่อดำรงสภาพสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและจัดการใช้ประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการตามศักยภาพให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน
3. สร้างมูลค่าเพิ่มทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภท เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า
4. จัดทำระเบียบ กฎเกณฑ์ และระบบการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นและประชาชนทุกกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมตลอดจนกำหนด

ข้อเสนอแนะแนวทาง และมาตรการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับสถานการณ์พื้นฐานข้อมูลจากการวิจัยและพัฒนา

นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1. การดำเนินการให้ชุมชนทั้งในชนบทและในเมืองมีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีโดยประสานการวางผังเมืองและจัดระเบียบชุมชน ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่
2. การป้องกัน รักษา และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น และอยู่ในระดับมาตรฐานที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ตลอดจนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. ดำเนินการป้องกันและควบคุม สถานะความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยที่จะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต และส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน
4. สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถปกป้อง คุ้มครอง และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมชุมชน สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เป็นมรดกสืบทอด ไปยังอนุชนรุ่นต่อไป

นโยบายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1. บริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลบนพื้นฐานการจัดการเชิงพื้นที่ การมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจ
2. เติบโตภูมิปัญญาประชาชนทุกระดับ และเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรทุกระดับอย่างต่อเนื่อง
3. พัฒนานุเคราะห์ให้รู้ทักษะและมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านองค์ความรู้และทักษะเพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของกระทรวง
4. พัฒนาระบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการและจัดทำฐานข้อมูลโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายกับระบบฐานข้อมูลสารสนเทศหลักของประเทศได้
5. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติงานทุกระดับ
6. รมรงค์และสร้างจิตสำนึกของประชาชนทุกฝ่าย รวมทั้งสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
7. ติดตามแก้ไขข้อร้องเรียนของราษฎรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาเครื่องมือและกลไกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ

8. สร้างแรงจูงใจโดยใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สังคม และกฎหมาย
9. พัฒนากลไก ลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมกลไกการตลาดเพื่อสังคม เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
10. ปรับปรุง แก้ไข เสนอร่างกฎหมายใหม่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ และสามารถบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้งานสัมฤทธิ์ผลสอดคล้องกับสถานการณ์
11. เพิ่มบทบาทด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเวทีโลก เพื่อพัฒนาความร่วมมือและพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ
12. ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ชัดเจน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติให้ประชาชน 5 กลุ่มต้องร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รัฐ ชุมชน ท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กรอิสระ ประกอบด้วย องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสถาบันการศึกษา ประชาชนหรือบุคคลทั่วไป

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

มาตราที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและประชาชน ประกอบด้วย

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน หรือหมู่คณะอื่นการจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้รับการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้

ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติสิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่ม โครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

มาตราที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

มาตรา 282 ภายใต้บังคับมาตรา 1 รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น

มาตรา 283 ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิได้รับจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ ของประเทศเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ จะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ มิได้

มาตรา 284 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ

การกำหนดอำนาจและหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

เพื่อพัฒนาการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ซึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง

(2) การจัดสรรสัดส่วนภาษีและอากรระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงภาระหน้าที่ของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเองเป็นสำคัญ

(3) การจัดให้มีคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งทำหน้าที่ตาม (1) และ (2) ประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยมีจำนวนเท่ากัน

ในกรณีที่มีการกำหนดอำนาจและหน้าที่และการจัดสรรภาษีและอากรตาม (1) และ (2) ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดแล้ว คณะกรรมการตาม (3) จะต้องนำเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาทบทวนใหม่ทุกระยะเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่มีการกำหนดอำนาจและหน้าที่หรือวันที่มีการจัดสรรภาษีและอากรแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของการกำหนดอำนาจ และหน้าที่และการจัดสรรภาษีและอากรที่ได้กระทำไปแล้ว ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

การดำเนินการตามวรรคสี่ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีและรายงานรัฐสภาแล้ว ให้มีผลใช้บังคับได้

มาตรา 285 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น

การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

สมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี

คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นจะเป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจหรือของราชการส่วนท้องถิ่น มิได้

คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการยุบสภาท้องถิ่น หรือในกรณีที่สมาชิกสภาท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะตามมาตรา 286 และต้องมีการแต่งตั้งคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว มิให้นำบทบัญญัติวรรคสอง วรรคสาม และวรรคหก มาใช้บังคับทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 286 ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียงเห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป ให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การลงคะแนนเสียงตามวรรคหนึ่งต้องมี ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาลงคะแนนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด

มาตรา 287 ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเสนอมาด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้งการตรวจสอบ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 288 การแต่งตั้งและการให้พนักงานและลูกจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่ง ต้องเป็นไปตามความต้องการและความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นและต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพนักงานส่วนท้องถิ่นก่อน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

คณะกรรมการพนักงานส่วนท้องถิ่นตามวรรคหนึ่งจะต้องประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยมีจำนวนเท่ากัน

การโยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษพนักงานและลูกจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ แต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

2. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

มาตราที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย

มาตรา 7 เพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศ ที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมิได้มีวัตถุประสงค์ ในทางการเมือง หรือมุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 37 เมื่อได้ประกาศใช้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในท้องที่เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 หรือเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 59 มีหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด เสนอขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้แจ้งให้จังหวัดนั้นจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอาจขยายระยะเวลาดังกล่าวออกไปได้อีกตามความเหมาะสม การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดสำหรับเขตควบคุม มลพิษตามมาตรา 59 ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษ ซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นจัดทำขึ้นตามมาตรา 60 มารวมเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

ในกรณีที่จังหวัดใดไม่อยู่ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 หรือเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 59 แต่ประสงค์จะดำเนินการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตจังหวัดของตน ผู้ว่าราชการจังหวัดของจังหวัดนั้นอาจจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

มาตรา 38 แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดที่จะเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จะต้องเป็นแผนปฏิบัติการที่เสนอระบบการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงสภาพความรุนแรงของปัญหาและเงื่อนไขต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนั้น และควรจะต้องมีสาระสำคัญในเรื่อง ดังต่อไปนี้

- (1) แผนการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด

(2) แผนการจัดหาและให้ได้มาซึ่งที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการก่อสร้าง ติดตั้ง ปรับปรุง ดัดแปลง ซ่อมแซมบำรุงรักษาและดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียรวม หรือระบบกำจัดของเสียรวมของส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่น

(3) แผนการจัดเก็บภาษีอากรและค่าบริการเพื่อการดำเนินการและบำรุงรักษาระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบการกำจัดของเสียรวมตาม (2)

(4) แผนการตรวจสอบ ติดตาม และควบคุมการปล่อยทิ้งน้ำเสียและของเสียอย่างอื่นจากแหล่งกำเนิดมลพิษ

(5) แผนการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามการละเมิดและฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม

มาตรา 39 แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดที่จะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในลำดับแรก จะต้องเสนอประมาณการเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินกองทุน สำหรับการก่อสร้างหรือดำเนินการเพื่อให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม ตามมาตรา 38(2) ด้วย ในกรณีที่จังหวัดใดยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการเพื่อให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม อาจเสนอแผนการส่งเสริมให้เอกชนลงทุนก่อสร้างและดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียเพื่อให้บริการ ในเขตจังหวัดนั้นแทน

การจัดทำแผนปฏิบัติการตามวรรคหนึ่งจะต้องมีแบบแปลน รายการละเอียดและประมาณ การราคาของโครงการก่อสร้าง ติดตั้ง ปรับปรุง ดัดแปลง ซ่อมแซม บำรุงรักษา รวมทั้งกระบวนการและวิธีดำเนิน การระบบบำบัดน้ำเสียรวม หรือระบบการกำจัดของเสียรวมที่เสนอขอจัดสรรเงินงบประมาณและเงิน กองทุนดังกล่าวประกอบคำขอด้วย

เพื่อประโยชน์ในการให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดซึ่งจะต้องมีคำขอจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ในการรวบรวมและวิเคราะห์แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด เพื่อเสนอขอตั้งเป็นงบประมาณรายจ่ายประจำปีของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ

มาตรา 40 ในกรณีที่การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องดำเนินการในพื้นที่ที่คาบเกี่ยวกันระหว่างพื้นที่ของสองจังหวัดขึ้นไปเนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์หรือระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติของพื้นที่นั้นหรือเพื่อประโยชน์ในการจัดการอย่างเป็นระบบตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกต้องและเหมาะสม ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการตามมาตรา 37

มาตรา 41 ในกรณีที่จังหวัดใดซึ่งมีหน้าที่ต้องจัดทำแผนปฏิบัติการตามมาตรา 37 ไม่จัดทำหรือไม่สามารถจัดทำได้ หรือจัดทำเสนอแล้วแต่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนั้นว่ามีความรุนแรงถึงขนาดที่จำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่ หากเห็นว่าจำเป็นให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอต่อนายกรัฐมนตรี เพื่อออกคำสั่งให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้จัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับจังหวัดนั้นแทน

มาตรา 59 ในกรณีที่ปรากฏว่าท้องที่ใดมีปัญหามลพิษซึ่งมีแนวโน้มที่จะร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้ท้องที่นั้นเป็นเขตควบคุมมลพิษเพื่อดำเนินการควบคุมและขจัดมลพิษได้

มาตรา 60 เพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดตามมาตรา 37 ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นในท้องที่ที่ได้ประกาศกำหนดให้เป็นเขตควบคุม มลพิษตามมาตรา 59 จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษนั้นเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อรวมไว้ในแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- (1) ทำการสำรวจ และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดมลพิษที่มีอยู่ในเขตควบคุมมลพิษนั้น
- (2) จัดทำบัญชีรายละเอียดแสดงจำนวน ประเภท และขนาดของแหล่งกำเนิดมลพิษที่ได้ทำการสำรวจและเก็บข้อมูลตาม (1)
- (3) ทำการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินสถานภาพมลพิษ รวมทั้งขอบเขตความรุนแรงของสภาพปัญหา และผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับการลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษนั้น

ในการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษแนะนำและช่วยเหลือตามความจำเป็น

มาตรา 61 แผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 60 จะต้องเสนอประมาณการและคำขอจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินกองทุนสำหรับก่อสร้างหรือดำเนินการเพื่อให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมของทางราชการที่จำเป็น สำหรับการลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษ

มาตรา 62 ในกรณีที่จำเป็นจะต้องจัดหาที่ดินสำหรับใช้เป็นที่ตั้งระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมสำหรับเขตควบคุมมลพิษใดแต่ไม่สามารถจัดหาที่ดินของรัฐได้ให้ดำเนินการ

จัดหาที่ดินของเอกชนเพื่อพิจารณาคัดเลือกเป็นที่ตั้ง ในกรณีที่มีค่าใช้จ่ายให้เสนอประมาณการและคำขอจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินกองทุนในแผนปฏิบัติการระดับจังหวัด

ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการตามวรรคหนึ่งได้ ให้กำหนดที่ดินที่เหมาะสมเพื่อเสนอต่อรัฐมนตรีให้ดำเนินการเวนคืนต่อไปตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

มาตรา 63 ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา 60 ในกรณีที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นไม่ดำเนินการภายในเวลาอันสมควร ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจดำเนินการแทนเมื่อได้แจ้งให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นและคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

3. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542

บุญรบ สักดิ์มณี (2546) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของ อบต. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายการกระจายอำนาจไว้ดังนี้

หมวด 2 การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ

มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจ และหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
- (2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ
- (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- (17) การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
- (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
- (24) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (27) การดูแลรักษาที่สาธารณะ

มาตรา 17 ภายใต้งบกับ มาตรา 16 ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมี อำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และประสานการจัดทำแผน พัฒนา จังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด
- (5) การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
- (10) การจัดตั้งและดูแลระบบบำบัดน้ำเสียรวม
- (11) การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม
- (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ

- (16) การสร้างและบำรุงรักษาทางบกและทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
- (22) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (29) กิจกรรมอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มาตรา 18 ให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการ สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตาม มาตรา 16 และ มาตรา 17

มาตรา 19 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษไม่เต็มพื้นที่จังหวัด มีอำนาจและ หน้าที่ในการจัดระบบบริการ สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ของตนเองตาม มาตรา 16 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเต็มพื้นที่จังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ใน การจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของ ตนเองตาม มาตรา 16 และมาตรา 17

มาตรา 21 บรรดาอำนาจและหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐตาม กฎหมาย รัฐอาจมอบอำนาจและหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนิน การแทนได้ ในการดำเนินงานตามอำนาจ และหน้าที่ที่ระบุไว้ใน มาตรา 16 มาตรา 17 มาตรา 18 และ มาตรา 19 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจร่วมมือกันดำเนิน การหรืออาจร้องขอให้รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น แล้วแต่กรณี ดำเนินการแทนได้

มาตรา 32 ให้คณะกรรมการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสาระสำคัญดังนี้

(1) กำหนดรายละเอียดและอำนาจหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องทำ โดยในกรณีใดเป็นอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของรัฐหรือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน ให้กำหนดแนวทาง วิธีปฏิบัติเพื่อประสานการดำเนินการให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

(2) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการในการมีส่วนร่วมภาษีและอากรให้เพียงพอแก่การดำเนินงานตามอำนาจและหน้าที่ที่กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงภาระหน้าที่ของรัฐในการให้บริการสาธารณะเป็นส่วนรวม

(3) รายละเอียดเกี่ยวกับการเสนอให้แก้ไขหรือจัดให้มีน้กกฎหมายที่จำเป็นเพื่อดำเนินการตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(4) จัดระบบการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดนโยบายและมาตรการการกระจายบุคลากรจากราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาคไปสู่ส่วน

ท้องถิ่น โดยการสร้างระบบการถ่ายเทกำลังคนสู่ท้องถิ่น และสร้างระบบความก้าวหน้าสายอาชีพที่เหมาะสม

(5) แผนปฏิบัติการตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดรายละเอียด วิธีปฏิบัติ และกำหนดหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ รวมทั้งระยะเวลาในการดำเนินงานให้ชัดเจน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นครินทร์ ชัยแก้ว (2545) ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นด้าน พัฒนาการ รูปแบบการจัดการ และศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 2) ศึกษาถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ นั้นมีพัฒนาการอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยสามารถแบ่งพัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนเกิดแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปี พ.ศ. 2520 – 2536 ที่หน่วยงานจากทางภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม รวมถึงการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามามีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น และช่วงเริ่มส่งเสริมและพัฒนาแนวความคิด ปี พ.ศ. 2536 -2544 โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่พบในพื้นที่จะมีอยู่ 2 รูปแบบ หลัก ๆ คือ 1) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการสร้างตลาดการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวทัวร์ป่า และ 2) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการนำเสนอธรรมชาติควบคู่ไปกับการให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการสร้างตลาดการท่องเที่ยว นั้น อีกนัยก็คือ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวประเภททัวร์ป่า ที่เป็นรูปแบบเก่าแก่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่พบเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่ศึกษาในปัจจุบัน ส่วนรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการนำเสนอธรรมชาติควบคู่ไปกับการให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นั้น เป็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ได้มีการพยายามปรับเปลี่ยนลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภททัวร์ป่าที่มีอยู่มาเสริมหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาใช้บรรจุเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนำเที่ยวเพื่อเป็นจุดขายในการดึงดูดกลุ่มลูกค้าที่สนใจเฉพาะด้าน สำหรับการศึกษาถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น พบว่า พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีขนาด 236.45 ตร.ชม. หรือคิดเป็นร้อยละ 7.05 ของพื้นที่ทั้งหมดซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีสถานภาพเป็นพื้นที่อนุรักษ์

บานจิตร สายรอดคำ (2541) ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้หญิงกับรูปแบบการจัดการพืชพื้นบ้านกรณีศึกษาบ้านใหม่สันติสุข กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและ

วิธีการจัดการพืชพื้นบ้านของผู้หญิงและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของพืชพื้นบ้านในชุมชน ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการพืชพื้นบ้านของผู้หญิง มีดังนี้

1. มีความต้องการทางด้านอาหาร ผู้หญิงในฐานะแม่จะมีความเป็นห่วงเรื่อง ปากท้อง และความอยู่รอดของครอบครัว
2. มีความต้องการทางด้านสมุนไพร ในอดีตจะมีผู้รู้และมีภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพโดยการใช้สมุนไพร
3. มีความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยในด้านต่าง ๆ เช่น นำมาเป็นแชมพูสระผม โดยกลุ่มผู้สูงอายุ และวัยกลางคน และนอกจากนั้นยังนำมาใช้เลี้ยงสัตว์ ซึ่งพืชผักเหล่านั้นเกิดขึ้นตามธรรมชาติหาได้ง่าย และประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารสำเร็จรูปอีกด้วย
4. มีความต้องการด้านความเชื่อและพิธีกรรม ผักหลายชนิดที่มีความสัมพันธ์ทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมประสบการณ์ จนนำมาเป็นความเชื่อ ข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นบ้าน
5. มีความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ พืชพื้นบ้านมีความสำคัญต่อวิถีของคนในชุมชน และพืชหลายชนิดที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน

โครงการหลวง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง ผู้วิจัยใช้การวิจัยโดยเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพ มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลในรายละเอียด (Depth of Knowledge) มุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงของสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเน้นทั้งการหาสาเหตุ ทำความเข้าใจ แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาตีความ อธิบาย ประเมินผล เพื่อหาข้อสรุปให้ได้ภาพรวมทั้งหมดของรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ทั้งนี้ ผู้วิจัย ดำเนินการเป็นขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดดังนี้

- 3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือในการวิจัย
- 3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ด้วยตนเอง การสังเกตแบบไม่เข้าร่วม การสัมภาษณ์ในลักษณะแบบไม่มีโครงสร้างแน่นอน และแบบมีโครงสร้างแน่นอน การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) และการใช้แบบสอบถามโดยมีรายละเอียดของการเก็บรวบรวมดังนี้ คือ

1. การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โดยผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เจาะลึกในประเด็นสำคัญ ประกอบกับความคิดเห็นส่วนตัวในด้านต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีต่อสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงต้องทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองจากการศึกษาภาคสนาม (Field Study) การเก็บข้อมูลบางครั้งผู้วิจัยต้องอาศัยเจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลบางคนใช้ภาษาถิ่น จึงต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ที่พอเข้าใจภาษาถิ่นบ้าง

2. การสังเกตแบบไม่เข้าร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตโดยตรง เป็นการรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเหตุการณ์ สภาพการณ์ที่ได้สังเกต และพบเห็นจากการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และการใช้วิธีการถ่ายภาพ

3. การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยในระหว่างการสัมภาษณ์ใช้วิธีการหยุดสอบถามเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นกันเองและสร้างบรรยากาศแบบสบายๆ เพื่อไม่ให้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกสัมภาษณ์ เคร่งเครียด ในการพูดคุย

4. การสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการจัดประชุมเวทีชาวบ้านขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการทราบ พุดคุย แลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นในเรื่องรูปแบบและการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

5. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อการเก็บข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนองหอย จำนวน 100 คน โดยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการที่ได้มีการรวบรวมไว้แล้ว ผลงานการวิจัย วารสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนการเก็บข้อมูล ดังนี้

3.2.1 ประชากรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ในพื้นที่ เก็บข้อมูลจาก ผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารชุมชน เจ้าหน้าที่โครงการหลวง โดยใช้เทคนิควิธีการสุ่มแบบไม่เกี่ยวข้องกับโอกาสทางสถิติ ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และผู้ที่ให้ข้อมูลซึ่งได้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มในการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน จำนวน 25 คน

3.2.1 กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านหนองหอยในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวงหนองหอย โดยการสุ่มแบบบังเอิญ จำนวน 100 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 ตัวผู้วิจัยเอง ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตในลักษณะการสังเกตแบบไม่เข้าร่วม โดยมีผู้ช่วยวิจัยเข้าไปช่วยสังเกตการณ์ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ตั้งคำถาม จดบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด พุดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก มุ่งพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้รู้ ผู้รู้ และสมาชิกของชุมชน

3.3.2 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้คำถามปลายเปิด โดยให้ผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ เป็นผู้เล่าถึงสภาพการณ์ ผู้วิจัยมีเพียงหัวข้อที่จะพุดคุยเท่านั้น

3.3.3 การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) ซึ่งจัดขึ้น ณ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

3.3.4 การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านหนองหอยในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวงหนองหอย จำนวน 100 คน ให้ผู้ช่วยวิจัยเก็บรวบรวม โดยแบ่งเนื้อหาแบบสอบถามออกเป็นดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่ต้องการ เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเรื่องรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Ration Scale) โดยการประเมินค่าเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ถ้าผู้ตอบตอบว่า มากที่สุด	ให้	5 คะแนน
ถ้าผู้ตอบตอบว่า มาก	ให้	4 คะแนน
ถ้าผู้ตอบตอบว่า ปานกลาง	ให้	3 คะแนน
ถ้าผู้ตอบตอบว่า น้อย	ให้	2 คะแนน
ถ้าผู้ตอบตอบว่า น้อยที่สุด	ให้	1 คะแนน

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นสมุดจดบันทึกที่ผู้วิจัยใช้สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล

กล้องถ่ายรูปและเทปบันทึกเสียง สำหรับบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์สำคัญแล้วนำมาทบทวนความเข้าใจระหว่างวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 การวิเคราะห์เนื้อหา

งานวิจัยนี้ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินไปพร้อมๆกับการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเหมาะกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทุกครั้งที่ได้ซักถามและพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้พยายามตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้ชาวบ้านและผู้ให้ข้อมูลช่วยคิดวิเคราะห์และเสนอทัศนะมุมมองที่แท้จริง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลในขั้นต้น จากนั้นข้อมูลในแต่ละประเด็นการศึกษา และที่เก็บรวบรวมได้จากเครื่องมือทุกประเภทที่ใช้ในการศึกษา จะถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้ข้อมูลรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.4.2 วิธีการวิเคราะห์และประเมินผลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package of Social Sciences หรือ SPSS / PC) สำหรับสถิติที่ใช้วิเคราะห์ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

เกณฑ์ในการแปลผลของค่าเฉลี่ยปัจจัยที่สำคัญ โดยแบ่งกลุ่มตามน้ำหนักคะแนน 5 ระดับ โดยมีความหมายดังนี้

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 4.50 – 5.00 คะแนน หมายความว่า ต้องการระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 – 4.49 คะแนน หมายความว่า ต้องการระดับมาก

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.50 – 3.49 คะแนน หมายความว่า ต้องการระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.50 – 2.49 คะแนน หมายความว่า ต้องการระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 – 1.49 คะแนน หมายความว่า ต้องการระดับน้อยที่สุด

ในส่วนขอข้อเสนอนี้เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี แล้วนำไปรวมกับ ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้จากการศึกษา เพื่อประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์

วิทยาลัยการหลวง

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง ผู้วิจัยขอแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาวีจยออกเป็น 5 ส่วน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. บริบทของพื้นที่
2. สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน
3. รูปแบบการดำเนินงานและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต
5. ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่มและการตอบแบบสอบถาม

4.1 บริบทของพื้นที่

4.1.1 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

ประวัติความเป็นมา

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 บ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ระยะห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 39 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง ประกอบอาชีพการปลูกพืชผักเป็นหลัก โดยเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 หน่วยปฏิบัติการตำรวจตระเวนชายแดนได้เริ่มเข้ามาสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่และให้การศึกษาดูแลจนรักษาความปลอดภัย ต่อมาในปี 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านหนองหอยและทรงมีพระราชดำริว่าควรจะมีการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร จากนั้นกรมป่าไม้ได้จัดส่งหน่วยงานร่วมกับหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสัมพันธ์ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาปฏิบัติงานประจำอยู่หมู่บ้านและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ จนกระทั่ง ปี 2527 หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ทรงเห็นว่าบ้านหนองหอยมีประชากรเพิ่มขึ้นมาก และได้มีการขยายหมู่บ้านออกเป็น 2 หมู่บ้านคือ บ้านหนองหอยใหม่และหนองหอยเก่า อีกทั้งยังมีการปลูกฝิ่นมากทั้ง ๆ ที่ตั้งอยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ จึงได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยขึ้นเพื่อให้มีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะพืชเสพติด

สภาพทั่วไป

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยมีลักษณะพื้นที่เป็นที่สูง ภูเขา ลูกคลื่น ลอนลาด ลอนชัน อยู่ตอนบนของกลุ่มน้ำแม่แรมและแม่สา สูงจากระดับน้ำทะเล 780 – 1,430 เมตร มีพื้นที่รับผิดชอบ 21.17

ตารางกิโลเมตร หรือ 13,231 ไร่ จำนวน 7 กลุ่มบ้าน 364 ครัวเรือน ประชากร 2,607 คน ประกอบด้วย ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ คนเมืองและจีนฮ่อ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางและค่อนข้างเป็นกรดเล็กน้อย ถึงปานกลาง (pH 5.0 – 6.5) อุณหภูมิเฉลี่ย 24.8 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,416.8 มิลลิเมตรต่อปี ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปี 86 เปอร์เซ็นต์

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะทั่วไปของครัวเรือน

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยประกอบด้วย 7 กลุ่มบ้าน คือ บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ บ้านสามหลัง บ้านห้วยห้วย บ้านแม่จิว (คนเมือง) และบ้านปางไฮ โดยมีจำนวนหลังคาเรือน 364 ครัวเรือน 503 ครอบครัว และจำนวนประชากร 2,607 คน เป็นชาวเขาเผ่าม้งมากที่สุด นอกนั้นเป็นคนเมือง จีนฮ่อ ลีซอ

ลักษณะของครัวเรือนโดยทั่วไปนับถือศาสนาพุทธและควบคุมกับลัทธิผี หรือมีบางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ควบคุมกับลัทธิผี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 7.16 คน มีผู้อยู่ในวัยแรงงาน (อายุ 12 – 60 ปี) ร้อยละ 69.39

การประกอบอาชีพ ร้อยละ 87.42 ทำการเกษตรในครัวเรือนเพียงอย่างเดียว และมีผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นเพียงอย่างเดียวร้อยละ 2.26 นอกนั้นประกอบกิจการเกษตรควบคู่กับการรับจ้าง ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตร

การถือครองที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใด ๆ เฉลี่ย 9.43 ไร่ต่อครัวเรือน

รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

รายได้สุทธิของครัวเรือนเท่ากับ 64,761.32 บาทต่อปี ในขณะที่ภาวะหนี้สินและการกู้ยืมเงินของครัวเรือนนั้น มีการกู้ยืมทั้งหมดเฉลี่ย 8,405.40 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ส่วนใหญ่กู้เพื่อใช้ในการเกษตร

สภาพการผลิตทางการเกษตร

ครัวเรือนส่วนใหญ่ปลูกพืชผักเป็นอาชีพหลัก พืชผักที่สำคัญคือ ผักกาดหอมห่อ ผักกาดหางหงส์ กะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี แครอท หอมญี่ปุ่น กระเทียมต้น ปวยเล้ง พริกแม้ว ซาโยเต้ และมะเขือเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการผลิตในช่วงฤดูฝน นอกนั้นมีการปลูกไม้ผล และไม้ตัดดอกบ้าง โดยไม้ผลที่ปลูกมากได้แก่ ลิ้นจี่ นอกนั้นเป็นบัว พืช พลับ พลัม และอะโวคาโด ส่วนไม้ดอกได้แก่ ลิลลี่ โดยมีเกษตรกรที่ส่งผลผลิตขายผ่านมูลนิธิโครงการหลวง ประมาณ 197 ครัวเรือนหรือคิดเป็น 61% ของครัวเรือนทั้งหมด

ผลผลิตทางการเกษตร

1. ส่งเสริมปลูกพืชผัก 50 ชนิด โดยมีพืชที่มีการจำหน่ายสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ผักกาดขาวปลี ผักกาดหางหงส์ ผักกาดหอมห่อ กะหล่ำปลี และปวยเล้ง โดยมีลักษณะการดำเนินงานคือ ผักส่งเสริมปกติและผักตัดแต่งพร้อมขาย ผักแผนข้อตกลง ซึ่งจะมีผลผลิตหลักคือ ผักกาดหอมห่อ กะหล่ำปลี แครอท กระเทียมต้น พริกหวานเขียว ปวยเล้ง เทอร์นิพ บล็อกโคลี และแรดิช โดยส่งเสริมการเพาะปลูกในระบบ GAP (Good Agricultural Practice) และในระบบผักอินทรีย์ (Organic Vegetable)

2. ไม้ผล ได้แก่ บัวลอย พลับ พลับ สตรอเบอร์รี่ สาลี่ อะโวคาโด องุ่น พืช และกีวีฟรุต

3. ไม้ดอก ได้แก่ กล้วยไม้ (ฟาแลนนอพซิส) กล้วยไม้ดิน ฟีนประดับ เตชี เพนซี ไวโอล่า เทียนฝรั่ง พิทูเนีย ลาเวนเดอร์ ลินมังกร ซิลเวอร์ดัส ยิบซอพิลล่า อะคิลเลีย คาเลนดูล่า ไฮเดรนเยีย

4. ส่งเสริมปศุสัตว์ ได้แก่ ไก่กระดูกดำ และกระต่ายเนื้อ

แหล่งท่องเที่ยว

1. แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร ได้แก่ ชมแปลงวิจัย และแปลงเพาะปลูกพืชผักเมืองหนาว โดยหนองหอยเป็นแหล่งปลูกผักที่มีผลผลิตมากที่สุดของโครงการหลวงพร้อมทั้งแปลงปลูกไม้ผล เช่น องุ่น พลับ พลับ และแปลงปลูกไม้ดอก เช่น กล้วยไม้ฟาแลน นอพซิส

2. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ม่อนล่องผาหินสูงชัน ซึ่งมีตำนานเล่าขานของขุนหลวงวิรังคะและพระนางจามเทวี และเป็นจุดชมวิวที่มีความงดงาม น้ำตาวังสามและน้ำตกตาดหมอก ที่มีความสวยงามมากในฤดูน้ำหลาก

3. แหล่งท่องเที่ยวศึกษาวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชาวม้งและประเพณีปีใหม่ม้งในช่วงธันวาคม - มกราคม

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การเล่นดนตรีเป่าแคน ขลุ่ย ตีกลอง การเป่าจิ้ง การปักผ้าของหญิงม้ง การต้มเหล้าข้าวโพด และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่ประมาณ 438 ไร่ หรือร้อยละ 3.38 ของทั้งหมด โดยเป็นพื้นที่ตั้งของหมู่บ้าน สถานที่ราชการและสถาบันต่าง ๆ

พื้นที่เกษตรกรรม มีพื้นที่ 4,538 ไร่ หรือร้อยละ 35.02 ของทั้งหมด โดยเป็นที่นา 166 ไร่ (1.28%) พื้นที่ไร่ 136 ไร่ (1.05%) พื้นที่ไม้ผล 1,848 ไร่ (14.27%) พื้นที่ปลูกผัก 2,246 ไร่ (17.33%)

พื้นที่ป่าไม้ มีพื้นที่ 7,979 ไร่ (61.58%) อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ริม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าเพื่อเศรษฐกิจ (โซน E) และป่าเพื่อการอนุรักษ์ (โซน C) และมีพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย อยู่ในบริเวณด้านตะวันออกของพื้นที่ศูนย์ฯ ซึ่งยังคงมีความสมบูรณ์มาก

งานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ

งานส่งเสริมการปลูกพืชผักเมืองหนาว ที่ทำการส่งเสริมทั้งหมดประมาณ 50 ชนิด โดยมีพืชที่มีผลการจำหน่ายสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ผักกาดหอมห่อ ผักกาดหางหงส์ ผักกาดขาวปลี ปวยเล้ง กะหล่ำปลี โดยส่งเสริมการเพาะปลูกในระบบ GAP (Good Agricultural Practice) และในระบบผักอินทรีย์ (Organic Vegetable)

ในการส่งเสริมจะติดตามงานตั้งแต่การจ่ายเมล็ดพันธุ์ การเพาะ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการตลาด ซึ่งพื้นที่ปลูกผักโดยส่วนใหญ่จะปลูกเฉพาะในช่วงฤดูฝน ประมาณ 1,500 ไร่ หมุนเวียน โดยผักจากศูนย์หนองหอยยังคงเน้นจุดแข็งที่

- สด – ด้วยระบบเย็นเร็ว (Pre-Cooling)
- สะอาด – ด้วยระบบการปลูกแบบ Green Technology (Tray Culture, Hydroponic)
- ปลอดภัย - ด้วยระบบการปลูกผักที่ดี (GAP)

งานส่งเสริมการปลูกไม้ผล ได้แก่ บัวผ้อ พลับ พลับ สตรอเบอร์รี่ สาลี่ อะโวคาโด องุ่น พืช และกีวีฟรุต

งานส่งเสริมการปลูกสมุนไพร ได้แก่ โรสแมรี่ ลาเวนเดอร์ ไชว้

งานพัฒนาสังคมและส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม

1. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
2. กลุ่มแม่บ้าน
3. กลุ่ม GAP
4. กลุ่มผักอินทรีย์
5. กลุ่มเยาวชน
6. กลุ่มผู้ใช้น้ำ
7. กลุ่มท่องเที่ยว
8. กลุ่ม อป.พร.

งานพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ปลูกป่าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านหนองหอยเก่า
2. ปลูกป่าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านหนองหอยใหม่
3. ปลูกหญ้าแฝกพันธุ์พระราชทานบ้านหนองหอยเก่า พื้นที่ 127 ไร่
4. ทำแนวกันไฟ

5. จัดเวรอยู่ไฟในเดือนมกราคม - พฤษภาคม
6. การปักเขตแนวที่ทำกินออกจากพื้นที่ป่า
7. จัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำร่วมกับกรมพัฒนาที่ดิน
8. จัดทำโครงการปรับปรุงโครงสร้างดิน (ปุ๋ยอินทรีย์)

การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

1. งานคัดบรรจุ โดยใช้เทคโนโลยี Pre-cooling ในการลดอุณหภูมิของผลผลิต เพื่อให้มีความสดนาน จนถึงมือผู้บริโภค ได้แก่ ระบบ Hydro cooling สำหรับผักผล และระบบ Force air cooling สำหรับผักใบ
2. งานวิเคราะห์สารพิษตกค้าง เป็นการตรวจสอบสารพิษตกค้างในผลผลิตเบื้องต้น เพื่อให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจในผลผลิตของโครงการหลวงว่าปลอดจากสารพิษแน่นอน โดยเริ่มตั้งแต่ผลผลิตในระดับแปลงปลูก

ศูนย์วิจัยและพัฒนาพืชผัก

เป็นศูนย์วิจัยพืชผักเมืองหนาวที่สำคัญของโครงการหลวง โดยมีงานวิจัยรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการวิจัยพืชผักใหม่ ๆ นานาชาติและพืชสมุนไพร รวมมากกว่าร้อยชนิด โดยเป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตรให้กับผู้สนใจและหน่วยงานต่าง ๆ

ดำเนินงานด้านวิจัย ทดสอบ สาธิตและผลิต

- งานผลิตผักไฮโดรโปนิกส์ ได้แก่ ผักตระกูลสลัด เช่น โอ๊คลิฟเขียว โอ๊คลิฟแดง บัตเตอร์เฮด เรดโครอล และมะเขือเทศเชอร์รี่ เป็นต้น โดยใช้ระบบการปลูก 3 ระบบด้วยกันคือ

1. Nutrient Film Technique : NFT คือ การปลูกพืชบนสารละลาย โดยปล่อยให้รากของพืชสัมผัสกับสารละลายที่ไหลหมุนเวียนผ่านรากเป็นฟิล์มบาง ๆ (1 – 2 เซนติเมตร) โดยให้รากส่วนหนึ่งอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำ
2. Deep Floating Technique : DFT คือ การปลูกพืชในสารละลายลึก 10 เซนติเมตร ในระบบน้ำหมุนเวียนหรือใช้ปั๊มลมเพื่อให้เกิดฟองอากาศ
3. Dynamic Root Floating Technique : DRF คือ การปลูกพืชในสารละลายโดยใช้ระบบการหมุนเวียนของสารละลาย แต่ให้มีช่องว่างโคนต้นและระดับน้ำที่ไหลผ่านราก เพื่อเพิ่มออกซิเจน และลดอุณหภูมิน้ำ

- งานวิจัย/ผลิต ไม้เถื่อน สายพันธุ์ขี้ต้ำแล้ว และผลิตผลจากไม้เถื่อนดิน คือ ปุ๋ยจากไม้เถื่อนดินที่ทำกรย่อยเศษผักกลายเป็นปุ๋ยคุณภาพดีอีกชนิดหนึ่ง

- งานผลิตวัสดุปลูกให้แก่เกษตรกรที่เพาะปลูกในระบบ EURAPGAP

- งานพัฒนาวัสดุเพาะกล้า
- งานพัฒนาวัสดุปลูกในระบบปลูก Bag culture/Tray culture
- งานผลิตผักสำรอง เช่น ผักคะน้า กะหล่ำแดง พริก มะเขือ เป็นต้น
- งานผลิตปุ๋ยหมักแบบกลับกองและไม้กลับกอง
- งานวิจัยและผลิตผักสมุนไพร เช่น โรสแมรี่ ลาเวนเดอร์ เสจ ทายม์ เวลมอน ปาล์ม และคาร์โมมายด์
- งานวิจัยและผลิตไส้เดือนดิน สายพันธุ์ซีต้าแล้ และผลิตผลจากไส้เดือนดินคือปุ๋ยจากไส้เดือนดิน

4.2 สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

จากการที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยมีพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,200 เมตร ชุมชนหนองหอยที่มาตั้งรกรากส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน พบว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จากนั้นก็มีราษฎรชาวไทยภูเขาอพยพและเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เขตลุ่มน้ำ ชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแหล่งต้นน้ำลำธาร ซึ่งก็คือหมู่บ้านหนองหอย อำเภอแม่อิง ในปัจจุบัน ชาวเขาประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในอดีตมีการบุกรุกทำลายป่า เพื่อที่จะเป็นการเปิดพื้นที่ทำกิน ทำให้สภาพป่ามีการถูกทำลายสำหรับการทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งส่วนใหญ่บุกรุกพื้นที่เพื่อนำมาปลูกฝิ่นมากที่สุด นอกจากนั้นก็ปลูกข้าวไร่และกะหล่ำปลี ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2502 ภาครัฐ โดยหน่วยปฏิบัติการตำรวจตระเวนชายแดนได้มาสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่ และให้การศึกษารวมทั้งให้ความรักษาความปลอดภัยให้ ชุมชนมีการสร้างบ้านตามแบบบ้านในชนบทปัจจุบัน เนื่องจาก ชุมชนอยู่ใกล้สังคมเมือง และในปัจจุบันสภาพชุมชนมีการกำหนดขอบเขตของหมู่บ้านที่ชัดเจนมีถนนที่สะดวกและมีโครงสร้างบริการพื้นฐานที่สมบูรณ์

ภาพที่ 1 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

ภาพที่ 2 แปลงสาริตของศูนย์ฯ หนองหอย

ภาพที่ 3 ชุมชนหนองหอยในปัจจุบัน

ภาพที่ 4 ถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน

ภาพที่ 5 พื้นที่ป่าหลังหมู่บ้าน

ภาพที่ 6 สภาพพื้นที่ป่าและการตั้งบ้านเรือนในปัจจุบัน

4.3 รูปแบบการดำเนินงาน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สภาพการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยซึ่งชุมชนส่วนใหญ่อยู่บนพื้นที่สูงและมีการปลูกบ้านเรือนตามหุบเขา ไร่เขา การปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญเพราะอาชีพของคนในพื้นที่เป็นอาชีพทางการเกษตร มีการส่งเสริมอาชีพโดยภาครัฐ จากการที่หมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณที่มีภูเขาสูง นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านในการเพาะปลูกพืชแล้ว ยังช่วยให้ทิวทัศน์ของหมู่บ้านสวยงามซึ่งลักษณะการสร้างบ้านส่วนใหญ่จะอยู่กันเป็นหย่อมหรือเป็นกลุ่มชุมชนและมีการทำเกษตรกรรมหรือการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ได้รับการส่งเสริมจากมูลนิธิโครงการหลวงและที่เกษตรกรปลูกกันเองในพื้นที่หรือได้รับการส่งเสริมจากเอกชนอื่นๆ มีเกษตรกรบางรายที่มีการสร้างที่อยู่อาศัยหรือสิ่งปลูกสร้างในแปลงปลูกพืชของตนเองสำหรับพักอาศัยชั่วคราวและถาวรแต่ส่วนใหญ่เกษตรกรในพื้นที่จะมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่พักอาศัยกับพื้นที่ปลูกพืชหรือทำเกษตรกรรมอื่นๆนอกจากนี้ได้มีการกำหนดขอบเขตป่าโดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ โครงการหลวง และชุมชน โดยเฉพาะเขตป่าไม้ที่ยังคงเหลืออยู่ที่ชัดเจนแต่ก็มีการบุกรุกบ้างเป็นครั้งคราวและการผลิตพืชในปัจจุบันของเกษตรกรใช้วิธีการผลิตในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำเพิ่มขึ้น โดยการสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดินและมูลนิธิโครงการหลวงและอาศัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการ

ภาพที่ 7 การดำเนินงานปลูกพืชลักษณะขั้นบันได

ชุมชนบ้านหนองหอย นอกจากจะมีการส่งเสริมการปลูกพืชโดยหน่วยงานภาครัฐและมูลนิธิโครงการหลวงแล้ว จากการสัมภาษณ์ ในบางครั้งจะมีการออกค่ายของกลุ่มนิสิตนักศึกษา นำต้นไม้และพืชที่เป็นประโยชน์มาปลูกโดยร่วมกับกลุ่มคนหนุ่มสาวและกลุ่มชาวบ้านร่วมกันปลูกต้นไม้ ปลูกป่า นอกจากนั้นแล้ว หน่วยงานหลายๆหน่วยงานก็ให้การสนับสนุนกล้าไม้ พันธุ์ไม้ คนเฒ่าคนแก่จะอยู่บ้านคนวัยรุ่นหนุ่มสาวที่ไม่ไปทำงานทำในเมืองก็จะร่วมกันปลูกป่า ที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยจะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเที่ยวและชมทัศนียภาพของภูเขา หุบเขารวมถึงชาวบ้าน ชุมชนชาวเขาอยู่ตลอด เนื่องจาก เส้นทางดังกล่าวจะผ่านสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามและมีปางช้าง นอกจากนี้ที่นักท่องเที่ยวจะเที่ยวชมน้ำตกและปางช้างแล้ว ถ้าขับรถผ่านภูเขามาอีกไม่กี่กิโลเมตรก็จะถึงศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ซึ่งสะดวกเนื่องจากการคมนาคมขนส่งในปัจจุบันดีมากเส้นทางถึงศูนย์เป็นถนนลาดยางและการขนส่งผลิตเพื่อไปจำหน่ายในตัวเมืองของพ่อค้าเอกชนและเกษตรกรทำได้อย่างสะดวกมากขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีตดังนั้นในพื้นที่นี้จึงเป็นแหล่งที่มีการอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคม และเป็นแหล่งศึกษาของนักวิจัย นักวิชาการทางด้านสังคมและมนุษยวิทยาตลอดจนด้านการเกษตร

ภาพที่ 8 แปลงปลูกพืชแบบขั้นบันได

ภาพที่ 9 แปลงปลูกพืชไร่ใกล้แหล่งที่อยู่อาศัยของเกษตรกร

ภาพที่ 10 สภาพถังขยะของชุมชนในหมู่บ้าน

4.4 รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต

ด้านรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อม นอกจากผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนแล้ว ยังใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน โดยจะขอนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปของบุคคล

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และอาชีพ

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 100 ราย)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	46	46.0
หญิง	54	54.0
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า 20 ปี	14	14.0
20 – 30 ปี	16	16.0
31 – 40 ปี	28	28.0
41 ปีขึ้นไป	42	42.0
การศึกษา		
ไม่ได้เรียน	18	18.0
ประถมศึกษา	32	32.0
มัธยมศึกษา	38	38.0
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	12	12.0

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 100 ราย)	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	59	59.0
5,000-10,000 บาท	31	31.0
10,001 - 15,000 บาท	8	8.0
15,001 ขึ้นไป	2	2.0
อาชีพ		
รับจ้างทั่วไป	12	12.0
เกษตรกรกรรม	61	61.0
ค้าขาย	19	19.0
รับราชการ/พนักงาน	7	7.0
อื่นๆ	1	1.0

จากตาราง 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเป็นเพศหญิง จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 54.0 เป็นเพศชาย จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 46.0

กลุ่มตัวอย่างมีอายุ 41 ปีขึ้นไป มากที่สุด จำนวน 42 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.0 รองลงมา มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 28 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.0 และ อายุ 20-30 ปี จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.0

กลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษามากที่สุด จำนวน 38 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.0 รองลงมา มีการศึกษาอยู่ในระดับ ประถมศึกษา 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.0 ไม่ได้เรียนหนังสือ 18 รายและปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.0

กลุ่มตัวอย่าง มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มากที่สุด มีจำนวน 59 ราย คิดเป็นร้อยละ 59.0 รองลงมาคือ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท จำนวน 31 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.0 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระหว่าง 10,001 – 15,000 บาท จำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.0 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 บาทขึ้นไป จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.0

กลุ่มตัวอย่าง ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 61 ราย คิดเป็นร้อยละ 61.0 รองลงมาคือ ค้าขาย จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.0 รับจ้างทั่วไป รับราชการ และอื่น ๆ จำนวน 12, 7 และ 1 ตามลำดับ

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลด้านความต้องการในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

รายการ	Mean	S.D.	ระดับความต้องการ
1. มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่พบปะกันของชุมชน	3.98	.84	มาก
2. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน	3.93	.81	มาก
3. การกำหนดเขตพื้นที่ปลูกพืช พื้นที่ป่าอย่างเป็นทางการเป็นสัดส่วนโดยหน่วยงานภาครัฐ	3.92	.85	มาก
4. การปลูกต้นไม้ทดแทนพื้นที่ป่าโดยความร่วมมือกันของชุมชน	4.11	.92	มาก
5. การขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจโดยการควบคุมและดูแลของภาครัฐ	3.78	.88	มาก
6. มีเส้นทางเดินเท้าเพื่อชมหมู่บ้าน	3.99	.86	มาก
7. มีกลุ่มพัฒนาจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น	4.19	.88	มาก
8. มีเจ้าหน้าที่ให้ความรู้เรื่องสารเคมีอย่างใกล้ชิด	3.93	.98	มาก
9. มีการจัดเก็บขยะจากเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ	4.12	.80	มาก
10. ทุกครัวเรือนมีถังขยะเพื่อจัดการขยะของเสียจากครัวเรือน	3.83	.87	ปานกลาง
11. ความสะอาดของบริเวณหมู่บ้านและพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย	4.12	.80	มาก
รวม	3.99	.86	มาก

จากตาราง 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.99 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการให้มีกลุ่มพัฒนาจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย 4.19 รองลงมา คือ มีการจัดเก็บขยะจากเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ย 4.12 ปลุกต้นไม้ทดแทนพื้นที่ป่าโดยความร่วมมือกันของชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.11 นอกจากนั้นแล้วกลุ่มตัวอย่าง ยังต้องการเจ้าหน้าที่ให้ความรู้เรื่องสารเคมีอย่างใกล้ชิด ค่าเฉลี่ย 3.93

กล่าวโดยสรุป ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการให้มีกลุ่มพัฒนาจิตสำนึกอยู่ในระดับมาก นั้น จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่า ฝ่ายพัฒนาจิตสำนึกนั้น อาจจะเป็นคนมาจากภายนอกหรือคนในหมู่บ้านเองเพื่อที่จะให้ความรู้ ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า การปลูกพืชเศรษฐกิจในพื้นที่หมู่บ้านและความดูแลของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยนั้น เกษตรกรบางรายยังมีการปลูกพืชแบบใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้ผลตอบแทนสูง ชุมชนยังไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากนัก ถ้ามีการใช้สารเคมีมากขึ้นจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและพื้นที่ที่อาศัยแน่นอน นอกจากนั้นแล้ว กลุ่มตัวอย่างยังต้องการให้มีการจัดการขยะของเสียในชุมชนอย่างถูกต้องและถูกวิธี ซึ่งในเรื่องของปัญหาขยะก็เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะชุมชนยังไม่มีการจัดการกับปัญหาขยะอย่างจริงจัง ในอนาคตอาจเกิดปัญหาตามมา ปัญหาเหล่านี้กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการแก้ปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกๆฝ่ายในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหา

4.5 ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่มและการตอบแบบสอบถาม

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับในพื้นที่สูงนั้น ชุมชนมีการบริโภคและค่านิยมเกี่ยวกับวัตถุนิยมและยังไม่เห็นคุณค่าของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควร การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้น ผู้ถูกสัมภาษณ์ เห็นว่าผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องน่าจะเป็นตัวผลักดันการดำเนินงานต่างๆในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยคนในชุมชนจะคอยช่วยเหลือในเรื่องแรงงานและการติดต่อประสานงาน กันระหว่างคนในชุมชน เพราะคนในชุมชนเป็นผู้ใช้ทรัพยากรและเป็นผู้รู้และเข้าใจถิ่นฐานของตนเองมากกว่าบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกควรจะเป็นคนให้ความรู้และแนะนำความรู้และรูปแบบการจัดการที่ถูกต้องและถูกวิธีมากกว่า นอกจากนั้นแล้วจากการสังเกต ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่ใช่ว่ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สภาพความเป็นอยู่แบบเมืองก็เข้ามามีบทบาท ดังจะเห็นได้จากเกือบทุกบ้านจะมีเครื่องใช้ไฟฟ้าและบางบ้านยังมีงานดาวเทียมเพื่อการสื่อสาร ทำให้ต้องแสวงหารายได้เพื่อยังชีพและซื้ออุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหมือนกับคนเมือง และจากการ

สัมภาษณ์และซักถามอย่างเป็นกันเอง ชาวบ้านยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญเรื่องปากท้องและเห็นว่าเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไกลตัว บางครอบครัวมีการปลูกพืชที่ต้องพึ่งสารเคมี เพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้นเพราะจะได้รายได้ที่เพิ่มขึ้น อีกประเด็นหนึ่งผู้ถูกสัมภาษณ์เห็นว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังจะหายไปในอนาคต เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่ออกไปหางานทำในเขตเมืองใหญ่ๆ โดยไม่สนใจเรื่องดังกล่าว

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมของชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวงเรื่อง มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพการจัดการบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง
3. เพื่อวิเคราะห์และเสนอรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคตในเขตพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามี 3 กลุ่ม คือ

- 1) ผู้ที่ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารชุมชน เจ้าหน้าที่โครงการหลวง
- 2) ผู้ที่ให้ข้อมูลซึ่งได้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มในการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน
- 3) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอบๆ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจำนวน 100 คน โดยวิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.1 สรุปผลการศึกษาวิจัย

5.1.1 สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย มีการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่เกษตรกรจากเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวงโดยการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอย พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะลาดชัน ป่าไม้ถูกทำลายเพื่อใช้พื้นที่สำหรับปลูกพืชล้มลุก เกษตรกรทำการปลูกพืชลักษณะแบบขั้นบันไดและมีคูรับน้ำขอบเขา ในส่วนของพื้นที่ป่าลดลง เนื่องจากการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาก่อนมีการส่งเสริมปลูกพืช

เศรษฐกิจจากภาครัฐ มูลนิธิโครงการหลวงและเอกชน พื้นที่ป่าไม้ที่ยังคงเหลืออยู่และมีการปลูกเพิ่มเพื่อใช้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ในระบบโครงการป่าชาวบ้าน

5.1.2 ด้านรูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นที่สูง

ด้านรูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยที่มีการดำเนินงานในปัจจุบันเป็นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานหลายหน่วยงานร่วมกับชุมชน มีการส่งเสริมการปลูกพืชโดยมูลนิธิโครงการหลวง การส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยโดยสาธารณสุขชุมชน ส่งเสริมการปลูกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีการปลูกหญ้าแฝกช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อลดการชะล้างพังทลายของหน้าดินโดยมูลนิธิโครงการหลวง และกรมพัฒนาที่ดิน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดชัน นอกจากนี้ ชุมชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ได้มีการจัดกิจกรรมร่วมกันปลูกป่าอนุรักษ์ของชุมชน ทุก ๆ ปี โดยกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้าน กลุ่มหนุ่มสาวและนักเรียนนักศึกษา ซึ่งชนิดต้นไม้ที่ปลูกคือ ไม้ผลเมืองหนาวเพื่อเป็นรายได้และต้นไม้ในโครงการป่าชาวบ้านของมูลนิธิโครงการหลวงเพื่อเป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชน

5.1.3 ด้านรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและจัดการด้านสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต

ด้านรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและจัดการด้านสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคตนั้นจากการใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ซึ่งเป็นประชาชนที่มีถิ่นฐานในเขตพื้นที่ มูลนิธิโครงการหลวงหนองหอย พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่านอกจากหน่วยงานที่ส่งเสริมด้านการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเป็นอาชีพให้กับชุมชนแล้ว ที่สำคัญชุมชนต้องการให้มีฝ่ายพัฒนาจิตสำนึกด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยอาจเลือกกันเองโดยชุมชนหรือเจ้าหน้าที่จากภายนอก เพื่อให้ความรู้ ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะชุมชนส่วนใหญ่จะเน้นการผลิตพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงโดยขาดจิตสำนึกในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เกษตรกรบางรายมีการใช้สารเคมีในการผลิตเพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูง ดังนั้น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการดำเนินงานของชุมชนหรือ หมู่บ้านจะต้องมีความเข้มแข็งและทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันทุกๆ ด้าน โดยคำนึงถึงการจัดการด้านขีดความสามารถการรองรับของพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม และควรมีการจัดการขยะของเสียที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันบนพื้นที่สูงโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงมากนัก การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพที่เป็นอยู่ยังไม่ใช่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงและไม่ได้มีการประเมินผลในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สูงอย่างจริงจัง สภาพความเป็นอยู่แบบสังคมเมืองเข้ามามีบทบาทสำคัญทำให้ชาวบ้านต้องแสวงหารายได้

เพื่อยังชีพและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นเหตุให้ไม่สนใจในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยถือว่าเป็นเรื่องไกลตัว และยังส่งผลให้สภาพการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าโดยขาดการคำนึงถึงความเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีแนวโน้มในเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะขาดหายไปในการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอนาคตโดยเยาวชนรุ่นใหม่ของชุมชนบนพื้นที่สูง

5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังในการกำหนดเขตพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ พื้นที่ป่า พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่อาศัย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.2.2 ประชาชนในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยยังไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง เพราะคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญเรื่องปากท้อง การประกอบอาชีพ การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้ได้รายได้มากกว่าเพื่อจะได้ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเหมือนกับคนเมืองซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นวัตถุนิยม

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบพื้นที่ที่แตกต่างกันเพื่อจะได้ผลการศึกษาที่หลากหลายสำหรับนำไปเป็นข้อมูลเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในพื้นที่อื่นๆต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546. คู่มือการวางแผนแบบมีส่วนร่วม.
สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 (ขอนแก่น).
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2547. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.
2547. กรุงเทพฯ.
- แก้วสรร อธิโพธิ์. 2537. บทความทางวิชาการเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน : ฤกษ์สำคัญในการ
พัฒนา. กรุงเทพฯ.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527. “การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท” การบริหารงานพัฒนาชนบท.
กรุงเทพมหานคร.
- ชูเกียรติ ลีสุวรรณ. 2541. การมีส่วนร่วม (Participation) ในเอกสารประกอบการสอนรายวิชาการศึกษา
และพัฒนาโครงการด้านสิ่งแวดล้อม. ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2541 สาขาวิชาการ
จัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นครินทร์ ชัยแก้ว. 2545. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่: พัฒนาการ รูปแบบ
การจัดการ และศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิติ เรืองพานิช. 2533. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. คู่มือสำหรับการสอนและ
การฝึกอบรม.
_____ . 2528. การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : เฉลิมชาตการพิมพ์.
- บานจิตร สายรอกำ. 2541. บทบาทของผู้หญิงกับรูปแบบการจัดการพืชพื้นบ้าน กรณีศึกษา บ้านใหม่
สันติสุข กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน. การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญรบ ศักดิ์มณี. 2546. การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน . กรุงเทพฯ, ประสานมิตร.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2545. กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม. เอกสารประกอบการสัมมนา พลังร่วม
สร้าง: กระทรวงการพัฒนาสังคม ครั้งที่ 2 ภาคเหนือ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- ประสาน ตักสิกบุตร. 2538. เอกสารประกอบการสอนกระบวนการบริหาร 072701 การจัดการมนุษย์กับ
สิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนัส สุวรรณ. 2538.นิเวศวิทยาของมนุษย์. ตำราอุดมศึกษา โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา
ทบวงมหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.

ปुरुชัย เปี่ยมสมบูรณ์. 2529. การประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ ฯ : ธนบรรณ.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2540. รวมบทความทางการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ ฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ว่องวานิช. 2538. การประเมินโครงการแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ ฯ : รวมวิชาการ.

อคิน รพีพัฒน์. มรว, 2527. การมีส่วนร่วมภาคประชาชน. สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อำนาจ เจริญศิลป์. 2539. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร กรุงเทพฯ ฯ : โอเคียนสโตร์.

Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. 1977. Rural Development Participation: Concepts and
measure for project Design Implementation and Evaluation. New York: The Rural
Development Committee center for International Studies cornell University,

โครงการหลวง

ภาคผนวก

หอสมุดแห่งชาติ

พระราชบัญญัติ
ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
พ.ศ. 2535

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2535

เป็นปีที่ 47 ในราชการปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ
ว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ พ.ศ. 2535”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศใน
ราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิก

- (1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518
- (2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2521
- (3) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“สิ่งแวดล้อม” หมายความว่า สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่ง
เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น

“คุณภาพสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า คุณภาพของธรรมชาติ อันได้แก่ สัตว์ พืช และ
ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ และสิ่งมีชีวิตใดทำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและ
ความสมบูรณ์สืบไปของมนุษยชาติ

“มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม” หมายความว่าค่ามาตรฐานคุณภาพ น้ำ อากาศ เสียง และสถานะอื่นๆของสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดเป็นเกณฑ์ทั่วไปสำหรับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนสิ่งแวดล้อม

“มลพิษ” หมายความว่าของเสีย วัตถุอันตราย และมลสารอื่นๆ รวมทั้งกากตะกอนหรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่ถูกปล่อยจากแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือภาวะที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และให้หมายความรวมถึง รังสี ความร้อน แสง เสียง กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือเหตุรำคาญอื่นๆ ที่เกิดหรือถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิดมลพิษ

“แหล่งกำเนิดมลพิษ” หมายความว่า ชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม อาคาร สิ่งก่อสร้าง ยานพาหนะ สถานที่ประกอบกิจการใดๆ หรือสิ่งอื่นใดที่เป็นแหล่งที่มาของมลพิษ

“ของเสีย” หมายความว่า ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล น้ำเสีย อากาศเสีย มลสารหรือวัตถุอันตราย ราชอื่นใด ซึ่งถูกปล่อยทิ้งหรือมีที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้งกาก ตะกอน หรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่อยู่ในสภาพของแข็ง ของเหลวหรือก๊าซ

“น้ำเสีย” หมายความว่า ของเสียที่อยู่ในสภาพเป็นของเหลว รวมทั้งมลสารที่ปะปนหรือปนเปื้อนอยู่ในของเหลวนั้น

“อากาศเสีย” หมายความว่า ของเสียที่อยู่ในสภาพเป็นไอเสีย กลิ่น คว้น ก๊าซ เหม่า ฝุ่น ละออง ฝ้าถ่าน หรือมลสารอื่นที่มีสภาพละเอียดบางเบาจนสามารถรวมตัวอยู่ในบรรยากาศได้

“วัตถุอันตราย” หมายความว่า วัตถุระเบิดได้ วัตถุไวไฟ วัตถุออกไซด์ และวัตถุเปอร์ออกไซด์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุกัมมันตรังสี วัตถุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมวัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ทำให้เกิดการระคายเคือง วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ หรือสิ่งแวดล้อม

“เหตุรำคาญ” หมายความว่า เหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข

“โรงงานอุตสาหกรรม” หมายความว่า โรงงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน

“อาคาร” หมายความว่า อาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

“ยานพาหนะ” หมายความว่า รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ตามกฎหมายว่าด้วยรถยนต์เรือตามกฎหมายว่าด้วยเรือไทยและอากาศยานตามกฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศ

“ผู้ควบคุม” หมายความว่า ผู้ได้รับใบอนุญาตให้ทำการควบคุม ตรวจสอบ วิเคราะห์ ดำเนินการ และบำรุงรักษาระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสียหรืออุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ สำหรับการควบคุม บำบัด หรือกำจัด มลพิษอื่นใด ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ

จัดสร้างให้มีขึ้นเพื่อการบำบัดน้ำเสีย กำจัดของเสียหรือมลพิษอื่นใดด้วยการลงทุนและเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง

“ผู้รับจ้างให้บริการ” หมายความว่า ผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นผู้รับจ้างทำการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสีย หรือตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม

“เขตอนุรักษ์” หมายความว่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตป่าสงวน หรือการท่องเที่ยว และเขตพื้นที่คุ้มครองอย่างอื่นเพื่อสงวนและรักษาสภาพธรรมชาติตามที่มีกฎหมายกำหนด

“เจ้าพนักงานท้องถิ่น” หมายความว่า

- (1) นายกเทศมนตรี สำหรับในเขตเทศบาล
- (2) ประธานสภาภิบาล สำหรับในเขตสภาภิบาล
- (3) ผู้ว่าราชการจังหวัด สำหรับในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- (4) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สำหรับในเขตกรุงเทพมหานคร
- (5) ปลัดเมืองพัทยา สำหรับในเขตเมืองพัทยา

(6) หัวหน้าผู้บริหารท้องถิ่นขององค์การปกครองท้องถิ่นอย่างอื่น นอกจาก (1) ถึง (5) ข้างต้น ที่ได้รับการประกาศกำหนดให้เป็นราชการส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายเฉพาะว่าด้วยการนั้นสำหรับในเขตราชการส่วนท้องถิ่นนั้น

“เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการเกี่ยวกับการควบคุม มลพิษตามพระราชบัญญัตินี้

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 5 ในกรณีที่บทบัญญัติใดในพระราชบัญญัตินี้อ้างถึงจังหวัดหรือกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แล้วแต่กรณี

มาตรา 6 เพื่อประโยชน์ในการรวมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) การได้รับทราบข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในทรัพย์สิน หรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(2) การได้รับชดเชยใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายจากภัยอันตรายที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากกิจการหรือโครงการใดที่ริเริ่ม สนับสนุนหรือดำเนินการ โดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

(3) การร้องเรียนกล่าวโทษของผู้กระทำผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใดๆ อันเป็นการละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(4) การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(5) การปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด

ทั้งนี้ ตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายว่าด้วยกรณีนั้นบัญญัติไว้

มาตรา 7 เพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย หรือกฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมิได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง หรือมุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิของจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 8 องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 7 แล้ว อาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การจัดให้มีอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(2) การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ข้อมูลหรือข่าวสาร เพื่อสร้างจิตสำนึกของสาธารณชนที่ถูกต้องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(3) การช่วยเหลือประชาชนในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ริเริ่มโครงการ หรือ กิจกรรมเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น

(4) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเสนอแนะความคิดเห็นต่อรัฐบาลหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

(5) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อสารเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นด้วย

ในกรณีที่องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนประสบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินกิจการตามวรรคหนึ่ง และร้องขอให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติช่วยเหลือให้นายกรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจสั่งให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม หรือสั่งให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องดำเนินการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกต่อไป

คณะกรรมการกองทุน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอาจพิจารณาจัดสรรเงินอุดหนุนหรือกู้ให้แก่องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้ว เพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เห็นสมควร

องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้วอาจเสนอชื่อผู้แทนภาคเอกชน เพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้

ในกรณีที่องค์กรเอกชนใดที่ได้จดทะเบียนแล้วดำเนินกิจการ โดยก่อความวุ่นวายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือไม่เหมาะสม ให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนขององค์กรเอกชนนั้นได้

มาตรา 9 เมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือเหตุภัยอันตรายต่อสาธารณชนอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือภาวะมลพิษที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ ซึ่งหากปล่อยไว้เช่นนั้นจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนหรือก่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐเป็นอันมาก ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือบุคคลใดรวมทั้งบุคคลซึ่งได้รับหรืออาจได้รับอันตรายหรือความเสียหายดังกล่าว กระทำหรือร่วมกันกระทำการใดๆ อันจะมีผลเป็นการควบคุม ระวังหรือบรรเทาผลร้ายจากอันตรายและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างทันที่ในกรณีที่ทราบว่าคุณใดเป็นผู้ก่อให้เกิดภาวะมลพิษดังกล่าว ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งบุคคลนั้นไม่ให้กระทำการใดอันจะมีผลเป็นการเพิ่มความรุนแรงแก่ภาวะมลพิษในระหว่างที่มีอำนาจในการสั่งตามวรรคหนึ่ง นายกรัฐมนตรีจะมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการภายในเขตจังหวัดแทนนายกรัฐมนตรีได้ โดยให้ทำเป็นคำสั่งและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งตามวรรคหนึ่งหรือผู้ว่าราชการจังหวัดในการปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรีได้สั่งตามวรรคสองแล้วให้ประกาศคำสั่งดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาโดยมิชักช้า

มาตรา 10 เพื่อเป็นการป้องกันแก้ไขระงับหรือบรรเทาเหตุฉุกเฉินหรือเหตุภัยอันตรายจากภาวะมลพิษตามมาตรา 9 ให้รัฐมนตรีกำหนดมาตรการป้องกันและจัดทำแผนฉุกเฉินเพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไว้ล่วงหน้า

มาตรา 11 ให้นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมรักษาการณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของตน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม มีอำนาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษและพนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้ และกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

มาตรา 12 ให้มีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นรองประธานกรรมการคนที่หนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่เกินแปดคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ ในจำนวนนี้จะต้องมีผู้แทนภาคเอกชนร่วมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง และปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ

การแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 13 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี
- (2) กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 32
- (3) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่รัฐมนตรีเสนอตามมาตรา 35
- (4) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด ตามมาตรา 37
- (5) เสนอแนะมาตรการด้านการเงิน การคลัง การภาษีอากรและการส่งเสริมการลงทุนเพื่อปฏิบัติตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อคณะรัฐมนตรี
- (6) เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่อคณะรัฐมนตรี
- (7) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการเพื่อป้องกันหรือแก้ไขอันตรายอันเกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเสนอตามมาตรา 53(1)
- (8) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการกำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่รัฐมนตรีเสนอตามมาตรา 55
- (9) กำกับดูแลและเร่งรัดให้มีการตราพระราชกฤษฎีกา ออกกฎกระทรวง ข้อบังคับข้อบัญญัติ ท้องถิ่น ประกาศ ระเบียบและคำสั่งที่จำเป็น เพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความเป็นระบบโดยสมบูรณ์

(10) เสนอความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการในกรณีที่น่าปรากฏว่าส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจใด ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอันอาจทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

(11) กำหนดมาตรการเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(12) กำกับจัดการและบริหารงานกองทุน

(13) เสนอรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีหรืออย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

(14) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

มาตรา 14 ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสามปี แต่อาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้เป็นระยะเวลาติดต่อกันไม่เกินอีกหนึ่งวาระ

ในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ในตำแหน่ง ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับแต่งตั้งไว้แล้ว

มาตรา 15 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 14 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (4) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(6) คณะรัฐมนตรีให้ออก เพราะไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ตามปกติ หรือมีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือมีส่วนได้เสียในกิจกรรมหรือธุรกิจใดๆ ที่อาจมีผลกระทบโดยตรงหรือก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ คณะรัฐมนตรีอาจแต่งตั้งผู้อื่นเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแทนได้ และให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ตนแทน

มาตรา 16 ในการประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุม หรือไม่อาจมาปฏิบัติหน้าที่ได้ให้รองประธานกรรมการคนที่หนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธาน

กรรมการและรองประธานกรรมการคนที่หนึ่งไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้รองประธานคนที่สองเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการและรองประธานกรรมการทั้งสองคนไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนที่หนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

มาตรา 17 การประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

การวินิจฉัยขาดที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนที่หนึ่ง ให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 18 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อาจแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างใดตามที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจะมอบหมายก็ได้

การประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการและคณะอนุกรรมการ ให้นำมาตรา 16 และมาตรา 17 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 19 ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจเรียกให้ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและบุคคลอื่นส่งเอกสารการสำรวจผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมเอกสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องของโครงการและแผนงานของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือบุคคลนั้นมาพิจารณา ในการนี้อาจเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงด้วย หากเห็นว่าโครงการและแผนงานใดอาจจะทำให้เกิดผลเสียร้ายแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้เสนอมาตรการแก้ไขต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป

ในกรณีเอกสารหรือข้อมูลที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้ส่งตามวรรคหนึ่งเป็นเอกสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับความลับอันมีลักษณะเป็นสิทธิบัตร ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนดวิธีการและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้เอกสาร หรือข้อมูลเหล่านั้นถูกแพร่สู่บุคคลอื่นใด นอกจากนี้จะต้องใช้เอกสารหรือข้อมูลนั้นเพียงเพื่อวัตถุประสงค์ของมาตรานี้เท่านั้น

มาตรา 20 ในการปฏิบัติการตามหน้าที่ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการผู้ชำนาญการ หรือคณะอนุกรรมการ อาจเชิญบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง คำอธิบายความเห็น หรือคำแนะนำทางวิชาการได้เมื่อเห็นสมควร และอาจขอความร่วมมือจากบุคคลใดเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงหรือเพื่อสำรวจกิจกรรมใดๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 21 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอาจมอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษหรือกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ปฏิบัติการหรือเตรียมข้อเสนอมายังคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

หมวดที่ 2

กองทุนสิ่งแวดล้อม

มาตรา 22 ให้จัดตั้งกองทุนกองทุนหนึ่งเรียกว่า “กองทุนสิ่งแวดล้อม” ในกระทรวงการคลัง ประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- (1) เงินกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงตามจำนวนที่นายกรัฐมนตรีกำหนด
- (2) เงินที่โอนมาจากเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2535
- (3) เงินค่าบริการและค่าปรับที่จัดเก็บตามพระราชบัญญัตินี้
- (4) เงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นคราวๆ
- (5) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับจากภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศรัฐบาลต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ
- (6) เงินจากดอกผลและผลประโยชน์ใดๆ ที่เกิดจากกองทุนนี้
- (7) เงินอื่นๆ ที่ได้รับมาเพื่อดำเนินการกองทุนนี้

ให้กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของกองทุนสิ่งแวดล้อมและดำเนินการเบิกจ่ายเงินกองทุนสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 23 เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการดังต่อไปนี้

- (1) ให้ส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับการลงทุนและดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียรวมระบบกำจัดของเสียรวม รวมทั้งการค้นหา จัดซื้อที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานและบำรุงรักษาระบบดังกล่าวด้วย
- (2) ให้ราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจกู้ยืม เพื่อจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย หรือน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสียหรืออุปกรณ์อื่นใด สำหรับใช้เฉพาะในกิจการของราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจนั้น
- (3) ให้เอกชนกู้ยืมในกรณีที่บุคคลนั้นมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย หรือน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย หรืออุปกรณ์อื่นใด เพื่อการควบคุมบำบัดหรือขจัดมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมหรือการดำเนินกิจกรรมของตนเองหรือบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการเป็นผู้รับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียตามพระราชบัญญัตินี้
- (4) เป็นเงินอุดหนุนหรือช่วยเหลือกิจการใดๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่คณะกรรมการกองทุนเห็นสมควรและ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

(5) เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน

มาตรา 24 ให้มีคณะกรรมการกองทุนคณะหนึ่งประกอบด้วย ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เลขาธิการคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมบัญชีกลาง อธิบดีกรมโยธาธิการ อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม อธิบดีทรัพยากรธรณี อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกินห้าคน ซึ่งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแต่งตั้งเป็นกรรมการ และเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ

ให้นำความในมาตรา 14 และมาตรา 15 มาใช้บังคับการดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการกองทุน โดยอนุโลม

มาตรา 25 ให้คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาจัดสรรเงินกองทุนเพื่อใช้ตามกิจการที่กำหนดไว้ในมาตรา 23
 (2) กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ระเบียบและวิธีการขอจัดสรรหรือขอกู้ยืมเงินกองทุน
 (3) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และวิธีดำเนินงานของผู้จัดการกองทุน ตามมาตรา 29 และมาตรา 30 ตลอดจนวิธีการประสานงานระหว่างคณะกรรมการกองทุน กรมบัญชีกลาง และผู้จัดการกองทุนตามมาตรา 29 และมาตรา 30

(4) วางระเบียบการรับเงินและเบิกจ่ายเงินกองทุน
 (5) กำหนดระยะเวลาชำระคืนเงินที่กู้ยืมจากกองทุนตามมาตรา 23(2) หรือ (3) รวมทั้งอัตราดอกเบี้ยและหลักประกันตามความจำเป็นและเหมาะสม
 (6) กำหนดอัตราส่วนและหลักเกณฑ์สำหรับการหักเงินค่าบริการและค่าปรับส่งเข้ากองทุนตามมาตรา 93

(7) จัดทำรายงานการรับจ่ายเงินของกองทุนเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด

(8) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ การกำหนดระเบียบตาม (2) หรือ (3) หรือ (4) และการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อปฏิบัติหน้าที่ (1) หรือ (5) ของคณะกรรมการกองทุนจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

คณะกรรมการกองทุนอาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อพิจารณาและปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่คณะกรรมการกองทุนจะมอบหมายก็ได้

มาตรา 26 ให้นำความในมาตรา 16 มาตรา 17 และมาตรา 20 มาใช้บังคับกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน และคณะอนุกรรมการที่คณะกรรมการกองทุนแต่งตั้งโดยอนุโลม

มาตรา 27 ในการพิจารณาจัดสรรเงินกองทุนตามมาตรา 23(1) ให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาคำขอจัดสรรในแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดตามมาตรา 39 เพื่อทำการก่อสร้างหรือดำเนินการให้มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสีย ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินตามมาตรา 39 ให้แล้วส่วนหนึ่ง หรือราชการส่วนท้องถิ่นได้จัดสรรเงินรายได้ของราชการส่วนท้องถิ่นสมทบด้วยแล้วเป็นลำดับแรก

สัดส่วนระหว่างเงินงบประมาณแผ่นดิน หรือเงินรายได้ของราชการส่วนท้องถิ่นกับเงินกองทุนที่คณะกรรมการกองทุนจะพิจารณาอนุมัติจัดสรรให้ตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด

มาตรา 28 การจัดสรรเงินกองทุนให้ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนทำการกู้ยืมตามมาตรา 23(2) หรือ (3) ให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด

เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้คณะกรรมการกองทุนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อาจจัดสรรเงินกองทุนให้ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนรายหนึ่งรายใดกู้ยืมเงินกองทุนได้ โดยมีกำหนดระยะเวลาเป็นพิเศษ และจะกำหนดให้ลดอัตราดอกเบี้ยหรือยกเว้นดอกเบี้ยตามที่เห็นสมควรก็ได้

มาตรา 29 ให้อธิบดีกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เป็นผู้จัดการกองทุนในเงินกองทุนส่วนที่จัดสรรให้ส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับการลงทุนและดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมตามมาตรา 23(1) และ เงินกองทุนในส่วนอื่นที่คณะกรรมการกองทุนจัดสรรนอกเหนือจากมาตรา 23(2) และ (3)

มาตรา 30 คณะกรรมการกองทุนอาจมอบหมายให้สถาบันการเงินของรัฐที่เห็นสมควรหรือบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นผู้จัดการกองทุนในเงินกองทุนส่วนที่จัดสรรให้ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนกู้ยืมตามมาตรา 23(2) หรือ (3) ได้

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้จัดการกองทุนมีหน้าที่วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในด้านการลงทุนและด้านวิชาการ และให้มีอำนาจทำสัญญาให้กู้ยืมแทนคณะกรรมการกองทุนในฐานะผู้ให้กู้ เก็บรักษาและจ่ายเงินกองทุนส่วนนี้ให้ผู้กู้ตามเงื่อนไขในสัญญากู้ยืม รวมทั้งติดตามทวงถามและรับเงินที่ผู้กู้ชำระคืน พร้อมทั้งดอกเบี้ยส่งเข้ากองทุนและให้มีอำนาจกำหนดระเบียบเพื่อปฏิบัติการในการให้กู้ยืมเงินได้โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการกองทุน

สัญญาการกู้ยืมตามวรรคสองจะต้องมีเงื่อนไข ซึ่งเป็นสาระสำคัญของสัญญากำหนดให้ผู้กู้มีหน้าที่ที่ต้องใช้เงินที่กู้ยืมไป เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของผู้กู้ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

มาตรา 31 เงินกองทุนสิ่งแวดล้อมที่กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เก็บรักษาไว้ตามมาตรา 22 ให้กรมบัญชีกลางนำไปหาดอกผลโดยการฝากออมทรัพย์หรือฝากประจำกับสถาบันการเงินที่เป็นของรัฐ

เงินรายได้ของกองทุนสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 22 ให้นำส่งเข้ากองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในกิจการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 23 โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

หมวด 3

การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 1

มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม

.....

มาตรา 32 เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจในการประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่อไปนี้

(1) มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำและแหล่งน้ำสาธารณะอื่นๆ ที่อยู่ภายในพื้นแผ่นดิน โดยจำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำในแต่ละพื้นที่

(2) มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งรวมทั้งบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำ

(3) มาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาล

(4) มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไป

(5) มาตรฐานระดับเสียงและความสั่นสะเทือนโดยทั่วไป

(6) มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องอื่นๆ

กฎเกณฑ์และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน และจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องด้วย

มาตรา 33 ในกรณีที่เห็นสมควร ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สูงกว่ามาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา 32 เป็นพิเศษสำหรับในเขตอนุรักษ์หรือเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 หรือเขตพื้นที่ตามมาตรา 45 หรือเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 59

มาตรา 34 ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ได้กำหนดไว้แล้วให้เหมาะสมตามความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ส่วนที่ 2

การวางแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 35 ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจัดทำแผนปฏิบัติการเรียกว่า “แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม” เพื่อปฏิบัติตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งกำหนดขึ้นตามมาตรา 13 (1)

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามวรรคหนึ่ง ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปโดยบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด ให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนงานหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น

มาตรา 36 แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 35 อาจจัดทำเป็นแผนระยะสั้น ระยะกลางหรือระยะยาว ได้ตามความเหมาะสม และควรจะต้องประกอบด้วยแผนงานและแนวทางการดำเนินงานในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) การจัดการคุณภาพอากาศ น้ำ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องอื่นๆ
- (2) การควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด
- (3) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม
- (4) การประมาณการเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินกองทุนที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานตามแผน
- (5) การจัดองค์กรและระเบียบการบริหารงานเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและระหว่างส่วนราชการกับเอกชน รวมทั้งการกำหนดอัตรากำลังพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานตามแผน
- (6) การตรากฎหมายและออกกฎหมายข้อบังคับ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบ คำสั่ง และประกาศที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานตามแผน
- (7) การตรวจสอบ ติดตาม และวิเคราะห์ คุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ในการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 37 เมื่อได้ประกาศใช้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในท้องถิ่นที่เขตพื้นที่ที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 หรือเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 59 มีหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด เสนอขอ

ความเห็นชอบต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวัน นับแต่วันที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้แจ้งให้จังหวัดนั้นจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด แต่ถ้ามามีเหตุอันสมควรคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอาจขยายระยะเวลาดังกล่าวออกไปได้อีกตามความเหมาะสม

การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดสำหรับเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 59 ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นจัดทำขึ้นตามมาตรา 60 มารวมเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดด้วย

ในกรณีที่จังหวัดใดไม่อยู่ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 หรือเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 59 แต่ประสงค์จะดำเนินการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตจังหวัดของตน ผู้ว่าราชการจังหวัดของจังหวัดนั้นอาจจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติก็ได้

มาตรา 38 แผนปฏิบัติเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดที่จะเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จะต้องเป็นแผนปฏิบัติการที่เสนอระบบการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงสภาพความรุนแรงของปัญหาและเงื่อนไขต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนั้น และควรจะต้องมีสาระสำคัญในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) แผนการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด
- (2) แผนการจัดหาและให้ได้มาซึ่งที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการก่อสร้าง ติดตั้ง ปรับปรุง ดัดแปลง ซ่อมแซม บำรุง รักษาและดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียรวม หรือระบบกำจัดของเสียรวมของส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่น
- (3) แผนการจับเก็บภาษีอากรและค่าบริการเพื่อการดำเนินการ และบำรุงรักษาระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบการกำจัดของเสียรวมตาม (2)
- (4) แผนการตรวจสอบ ติดตาม และควบคุมการปล่อยทิ้งน้ำเสียและของเสียอย่างอื่นจากแหล่งกำเนิดมลพิษ
- (5) แผนการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามการละเมิดและฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ การอนุรักษ์รักษัวัฒนธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

มาตรา 39 แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดที่จะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในลำดับแรก จะต้องเสนอประมาณการเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินกองทุน สำหรับการก่อสร้างหรือดำเนินการเพื่อให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบ

กำจัดของเสียรวม ตามมาตรา 38 (2) ด้วย ในกรณีที่จังหวัดใดยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการเพื่อให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมอาจเสนอแผนการส่งเสริมให้เอกชนลงทุนก่อสร้างและดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียเพื่อให้บริการในเขตจังหวัดนั้นแทน

การจัดทำแผนปฏิบัติการตามวรรคหนึ่งจะต้องมีแบบแปลนรายการละเอียดและประมาณการราคาของโครงการก่อสร้าง ติดตั้ง ปรับปรุง ตัดแปลง ซ่อมแซม บำรุงรักษารวมทั้งกระบวนการและวิธีดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบการกำจัดของเสียที่เสนอขอจัดสรรเงินงบประมาณและเงินกองทุนดังกล่าวประกอบคำขอด้วย

เพื่อประโยชน์ในการให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดซึ่งจะต้องมีค่าขอจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ในการรวบรวมและวิเคราะห์แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดเพื่อเสนอขอตั้งเป็นงบประมาณรายจ่ายประจำปีของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ

มาตรา 40 ในกรณีที่การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องดำเนินการในพื้นที่ที่คาบเกี่ยวกันระหว่างพื้นที่ของสองจังหวัดขึ้นไปเนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์หรือระบบนิเวศตามธรรมชาติของพื้นที่นั้นหรือเพื่อประโยชน์ในการจัดการอย่างเป็นระบบตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติตามมาตรา 37

มาตรา 41 ในกรณีที่จังหวัดใดซึ่งมีหน้าที่ต้องจัดทำแผนปฏิบัติการตามมาตรา 37 ไม่จัดทำหรือไม่สามารถจัดทำได้ หรือจัดทำเสนอแล้วแต่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนั้นว่ามีความรุนแรงถึงขนาดที่จำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่ หากเห็นว่าจำเป็นให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อออกคำสั่งให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เป็นผู้จัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับจังหวัดนั้นแทน

แบบสอบถามความต้องการรูปแบบที่เหมาะสม
ในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

() ชาย () หญิง

2. อายุ

() ไม่เกิน 20 ปี () 20 - 30 ปี () 31 - 40 ปี
() 41 ปี ขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

4. อาชีพ

() รับจ้างทั่วไป () เกษตรกรรม () ค้าขาย
() รับราชการ () อื่นๆ ระบุ.....

5. รายได้ต่อเดือน

() ต่ำกว่า 5,000 บาท () 5,000 - 10,000 บาท
() 10,001 - 15,000 บาท () 15,001 บาทขึ้นไป

ตอนที่ 2

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความต้องการ ที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของท่าน

ข้อความ	ระดับความต้องการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่พบปะกันของชุมชน					
2. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน					
3. การกำหนดเขตพื้นที่ปลูกพืช พื้นที่ป่า อย่างเป็นสัดส่วนโดยหน่วยงานภาครัฐ					
4. การปลูกต้นไม้ทดแทนพื้นที่ป่าโดยความร่วมมือกันของชุมชน					
5. การขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยการควบคุมและดูแลของภาครัฐ					
6. มีเส้นทางเดินเท้าเพื่อชมหมู่บ้าน					
7. มีกลุ่มพัฒนาจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น					
8. มีเจ้าหน้าที่ให้ความรู้เรื่องสารเคมีอย่างใกล้ชิด					
9. มีการจัดเก็บขยะจากเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ					
10. ทุกครัวเรือนมีถังขยะเพื่อจัดการขยะของเสียจากครัวเรือน					
11. ความสะอาดของบริเวณหมู่บ้านและพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย					

ตอนที่ 3

ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....